AUTORII ROMÂNĬ,
VECHĬ ŞI CONTIMPORANĬ.

EDIŢIUNE ŞCOLARĂ
APROBATA DE MINISTERUL INSTRUCŢIUNII PUBLICE
ŞI AL CULTELOR.

DIMITRIE CANTEMIR

DIN CHRONICUL ROMANO-MOLDO-VLACHILOR

Ediţiunea de Iaşĭ 1835

BUCURESCI
Editura LIBRARIEI SOCECŬ & Comp.
1896

Preţul 45 banĭ

AUTORIĬ ROMÂNĬ,
VECHĬ ŞI CONTIMPORANĬ

EDIŢIUNE ŞCOLARĂ
APROBATA DE MINISTERUL INSTRUCŢIUNII PUBLICE
ŞI AL CULTELOR

DIMITRIE CANTEMIR

DIN CHRONICUL ROMANO-MOLDO-VLACHILOR

Edițiunnea de Iașĭ 1835

BUCURESCI
Editura LIBRĂRIEI SOCECŬ & Comp.
1896

48887. — Stabilimentul grafic I. V. Socecŭ. — Bucurescĭ.

DIMITRIE CANTEMIR

Principele Dimitrie Cantemir, Domnul Moldoveĭ, s'a născut în ḑiua de 26 Octombre, anul 1673.

Tatăl sĕŭ, Constantin Cantemir, a devenit Domn în Moldova la anul 1684, şi fiind-că Pórta otomană 'ĭ-a cerut de os atic pe unul din fiĭ sĕĭ, el a trimis pe Antioch fiĭul sĕŭ cel maĭ mare, însoţit de şése nobilĭ boerĭ tinerĭ. După treĭ anĭ Dimitrie Cantemir, fiind în vîrstă de 10 anĭ, primi ordin de la tatăl sĕŭ, să mérgă ca ostatic la Constantinopol, în locul luĭ Antioch, frateluĭ sĕu.

In timpul acela, în ţara românéscă, domnea Constantin Brancovénu.

Dimitrie Cantemir, a rĕmas în Constantinopol până la anul 1691, cînd din noŭ a venit fratele sĕŭ Antioch să-l înlocuéscă, iară el s'a întors acasă la tatăl sĕŭ. Cît timp a stat în Constantinopol, Dimitrie Cantemir s'a dedat cu tot dinadinsul la studiul limbeĭ şi musiceĭ turcescĭ, pe care le-a deprins atât de perfect, în cît el fu cel dintâiŭ care întroduse notele de musică la turcĭ şi a compus singur şi maĭ multe cântece, care şi până astă-ḑĭ se cântă cu multă plăcere la dînşiĭ.

In anul 1693, în ḑiua de 13 Martie a reposat tatăl sĕŭ. Aceste, fiind încă pe patul morţeĭ, a chemat la sine pe

fiul sĕŭ şi boeriĭ ţări şi ĭ ruga ca înainte de ce ar trece din acésta lume, să alégă pe succesorul la tron. Boeriĭ de şi voiaŭ ca îndată să alégă la Domnie pe Dimitrie Cantemir, însă de o cam dată n'aŭ putut, alegându-se Domn N. Mavrocordat. Dimitrie ese atuncĭ din ţară şi se duce la Constantinopol, la fratele sĕŭ Antioch.

In anul 1700 cînd fratele sĕŭ Antioch s'a dus la Iaşĭ ca să priméscă scaunul Domnieĭ, l'a însoţit şi Dimitrie şi acolo s'a căsătorit cu Casandra fiĭca luĭ Şerban Cantacuzino, după care apoĭ a plecat din nou la Constantinopol, unde a maĭ stat 10 anĭ de ḑile. Incă în Moldova fiind, 'ĭ s'a născut din acéstă căsătorie o fiĭcă, iar la Constantinopol 'ĭ s'a maĭ născut înca patru fete şi patru feciorĭ.

La anul 1711 avînd rĕsboiŭ Ruşiĭ cu Turciĭ, Pórta a crezut de cuviinţa să ridice la scaunul Domnieĭ Moldoveĭ, pe Dimitrie Cantemir în locul luĭ Nicolae Mavrocordat, cerându-ĭ tot de odată ca îndată să facă pod peste Dunăre pentru trecerea armatelor turcescĭ, precum şi să trimită baniĭ ce-ĭ sĕ cuvin Vizirului şi celor alţĭ miniştriĭ, pentru ajungerea sa pe tron.

Acésta din urmă pretenţie, atîta a supărat pe Dimitrie Cantemir, în cît îĭ veni bine ca să priméscă propunerea luĭ Petru cel mare, transmisă luĭ prin grecul *Policala,* de a sĕ alia cu Ruşiĭ în contra Turcilor, sub garanţiĭ minunate pentru ţară şi pentru Domn. In resboiul acesta însă Ruşiĭ fiind învinşĭ, Cantemir a trebuit să părăséscă ţara, împreună cu maĭ mulţĭ boerĭ, şi s'a aşezat împreună cu familia în Charcow în Ucrania, bucurându-se el şi fiĭ sĕĭ de prerogativele principilor ruşĭ. Aci a murit soţia sa Casandra, femee fórte înţeléptă şi cu-

minte. Boerii moldovenî, duşî cu el în Rusia, eraŭ supuşî sub juridicţiunea luî Cantemir.

In anul 1718 Dimitrie Cantemir cere şi ia în căsătorie pe fiica Principeluî Trabetzcoi, feldmareşalul armatelor rusescî. Cu acest prilej, Dimitrie 'şî-a ras barba, şi 'şî-a schimbat vestmintele turcescî, în cele franţuzescî. Ţarul, Petre cel mare, împreună cu Ţarina, carii asistară la cununia luî Cantemir, a numit pe acesta consilier intim al sĕŭ, după care apoî a făcut împreună cu Impĕratul maî multe espediţiî până şi în Dervant.

La anul 1722 prin stăruinţa sa, s'a înfiinţat la Petersburg academiî de ştiinţe, şi tocmaî cînd să se bucure şi el în societatea ómenilor învĕţaţî, a trebuit să părăséscă acéstă lume din causa uneî bóle grele (diabet), aşa că în ḑiua de 21 August anul 1723 a încetat din viaţă fiind în etate de 49 de anî, lăsând în urma sa douĕ fete, pe Maria şi Smaranda, şi patru fiî: Matheiŭ Constantin, Şerban şi Antioch. Cel din urmă, adică Antioch, a fost ministru plenipotenţiar al Impĕrătese Caterina pe lângă Regele Anglieî Gheorghe, care a şi dus cu sine manuscriptul latin al tatăluî sĕŭ, privitor la Istoria Imperiuluî otoman, din care s'a făcut la Londra o traducţie în limba englesă.

Dimitrie Cantemir era un om fórte învĕţat. El cunoştea în perfecţiune limba română, latină, italiană, turcă, arabă, persă, grécă nouă şi veche, slavonă şi francesă, iar activitatea sa literară sĕ resumă în următórele opere de mare valóre:

1. Istoria creştereî şi scădereî Imperiuluî otoman — scrisă în limba latină.
2. Sistema religiuneî mahomedane, scrisă şi tipărită la

Petersburg în limba ruséscă şi dedicată luĭ Petru cel mare.

3. Lumea şi sufletul (Divanul lumeĭ), tipărită în Moldova în limba română şi grécă.
4. Istoria antică şi modernă a Dacieĭ.
5. Starea presentă a Moldoveĭ (Descrierea Moldoveĭ).
6. Istoria creaţiuneĭ, cu note din ştiinţele naturale, scrisă în limba latină întitulată: *Theologia Physica.*
7. Istoria celor două case Brâncovénu şi Cantacuzino.
8. Istoria Mahomedanilor, de la profetul Mahomed până la Osman primul Sultan al Turcilor.
9. O carte de musică turcéscă.
10. Introducţiune la studiul musiceĭ turcescĭ, scrisă în limba română.

Afară de aceste opere complecte, Dimitrie Cantemir a maĭ scris şi alte multe tratate necomplecte, privitóre maĭ ales la moralitate şi istoric.

El, pentru desăvârşitele luĭ cunostinţe şi vasta ştiinţă ce poseda, a fost ales membru al Academieĭ de ştiinţe din Berlin şi chiar în momentul când a ajuns ştirea despre mórtea sa la Petersburg, a primit împuternicitul Impĕratuluĭ Germanieĭ o Diplomă, pentru Principele Dimitrie Cantemir, prin care acesta fu numit Principe al Imperiuluĭ roman.

DIMITRIE CANTEMIR

DIN CHRONICUL
ROMANO-MOLDO-VLACHILOR

CAP. I.

Aducu-sĕ înainte socotélele scriitorilor pentru némul românilor din Dakia.

De vréme ce (omenite cetitoriule) voróva[1]) nóstră a venit spre aceia parte, în carea sûntem maĭ cu dédins să aretăm, de unde şi din cine a purces tot némul românesc, saŭ precum istoriciĭ cu cel próspet nume, 'ĭ ḑic Valahicesc; ântêiaşĭ-dată ne trebuesce a ne aduce aminte ceia ce giuruisem[2]) în provorbire, adecă scriind noĭ pentru lucrurile patrieĭ, cu totuluĭ-tot, de la noĭ să ne despărţim, şi de tótă a sufletuluĭ pătimire, carea verĭ din ură, verĭ din dragoste a eşi, este obicĭnuită, de la noĭ rădicând, cu curată inimă şi cu adevĕrată credinţă (precum adĕvĕratuluĭ istoric sĕ cuvine) şi după a luĭ Platon poruncă, nu numaĭ nóuă, ce[3]) şi prietenilor iubitorilor de adevĕr şi moşieĭ după putinţele nóstre să slugim. Insă pentru ca nicĭ cle-

---

[1]) Voróvă = discurs. [2]) Giuruisem = făgăduisem. [3]) ce = ci.

veteĭ pricină să dăm, nicĭ imăciune necurăţită şi neştérsă să lăsăm, pusam în socotélă, ca de lucrurile moşieĭ[1]), singurĭ noĭ, măcar un cuvinţel să nu isvodim; ce tóte ale altora, cît lungă ostenéla nóstră a le găsi am putut, precum la locurile sale sûnt, aşa întregĭ, nemutate şi neschimbate, înaintea privéleĭ să le punem, cariĭ pentru némul românesc (carele şi al nostru este), verĭ în potrivă ceva, verĭ după plăcerea adevĕrinţeĭ ar fi ḑis, cu o inimă şi cu un suflet să le auḑim, să le suferim şi să le mărturisim.

In tótă dară mulţimea celor vechĭ şi nouĭ scriitorĭ, cîţi pentru némul românesc, cîte cevaşĭ însémnat né-au lăsat, cincĭ felurĭ de socotélă să fie avut, am însemnat, pre carile noi aicea, cîte una, cîte una, de faţă aducêndu-le, în cea maĭ de pre urmă, cea maĭ adevĕrată, şi cea de la scriitoriĭ ceĭ maĭ de frunte şi maĭ de credinţă, şi cu socotéla de obşte priimită şi întârită socotélă, din fundul întunereculuĭ uităreĭ, la lumina pomenireĭ, precum nădăjduim o vom scóte.

I. Cea din têiŭ socotélă este acelora, cariĭ vor să ḑică, că Româniĭ, măcar că de la Italia să sĕ fie trăgênd, însă cu multe vrémĭ maĭ înainte de Ulpie Traian, cu Flac Hatmanul, pe locurile Da-

---

[1]) Moşieĭ = patrieĭ.

kieĭ să fie venit, şi după numele luĭ, Vlahĭ maĭ pe urmă să sĕ fie chemat.

II. A dóuă socotălă este acelora, cariĭ ḑic şi priimesc precum Româniĭ de la Italia şi din seminţia Romanilor să fie, însă când şi în ce chip să fie agiuns pre aceste locurĭ, şi în Dakia să sĕ fie aşezat, precum nu pot sci, aievea mărturisesc.

III. A treia socotélă este acelora, cariĭ aşéşĭ de tot tăgăduesc, precum némul Românilor să fie de la Italia, ce vor să ḑică, că varvariĭ Dakiĭ, cariĭ după ce 'ĭ-au supus Romaniĭ, rĕmâind sub stăpânirea lor, să-şĭ fie amestecat limba cu cea latinéscă, şi némul lor cu cel italienesc şi dintr'acestia să sĕ fie trăgênd Româniĭ de semênţie.

IV. A patra părére este acelora, cariĭ buiguesc, precum némul românesc, nicĭ de la Flak, nicĭ de la Traian să fie adus în Dakia, ce cu multe vécurĭ după acestia, de la Italia în Transilvania (carea este Ardélul), apoĭ de acolo încă maĭ tîrziu să fie eşit şi să fie descălecat într'amêndóuă Valahiile, adecă în Moldova şi în ţara muntenéscă.

V. A cincea şi cea maĭ de temeiŭ socotélă, este acelora cariĭ adevĕresc, că Româniĭ din Dakia şi tot némul lor, orĭ unde sĕ află, să fie adevĕrat Romani, pre cariĭ Ulpie Traian, de la Roma şi din tótă Italia aducêndu ĭ, 'ĭ-au aşezat prin tótă Dakia, şi încă şi în Misia, şi aceia-şĭ Romanĭ să

fie locuit necurmat în trînsa, precum şi până astă-zĭ locuesc.

Acésta dară mai de pre urmă socotélă, puind noi nevoinţă în tot chipul, de tot prepusul să o mântuim, şi lumineĭ sale ceĭ hireşe[1]) să o dăm, socotit'am maĭ pre urmă altora să o cercăm, şi aşa din ceputul aşezĕmîntuluĭ ei, povestea apucând, din Impărat în Impărat, şi din vréme în vréme, după orînduiala hronologhicéscă, mărturiile a tuturor (cariĭ pentru lucrurile în vrémi tîmplate au scris) curate şi ne căptuşite să le aducem.

CAP. II.

Pentru cu năpaste numele pentru carele ḑic uniĭ, că Dakia maĭ pre urmă să sĕ fie chemat Flakia.

Mare şi órbă năpaste este Dakieĭ, numele Flakieĭ, carea ca o muére, a căria barbat este neştiut sau nicĭ cum neavêndu-l din împreunarea fără lege zămislésce, şi apoĭ de descoperirea pĕcatuluĭ ruşinându-sĕ, şi de frica răsplătireĭ giudecăţeĭ cuprinḑêndu-se, sau cu erbĭ otrăvite, sau cu alt mijloc, tótă a vieţeĭ sale primejdie, primind tóte chinurile a nascereĭ cu désila şi fără vréme suferind, şi încă şi fapta a îndoituluĭ pĕcat în sémă

---

[1]) Hireşe = firescĭ.

nebăgênd în lăuntrul mănuntăilor sale, până încă a nu vidéa lumina nevinovatul prunc, de lumină şi de viaţă a-lŭ despărţi, să silésce; iară de multe orĭ Pronia dumnezeéscă tóte rélele eĭ nevoinţe batgiocorind, şi în zadar cheltuite arĕtându-le, de sîlţile şi veninurile maică-sa întreg 'lŭ păzésce şi cu viaţă nebetejită, la lumină şi la arătarea altor muritorĭ, cu marea ocara şi ruşinea furatelor şi spurcatelor dragoste 'lŭ scóte, pre carele reaua şi vrăjmaşa sîngeluĭ seŭ maică, din détoria fireĭ cu braţele să-lŭ încălzéscă, şi cu ţîţele să-lŭ apléce, legată şi orînduită fiind, în potriva fireĭ şi a dragosteĭ părintescĭ cu desfrânată pornire şi nedumnezeire, în unghiurile uliţelor sau într'alte locurĭ de privélă trecătorilor depărtate şi tăinuite, viaţa precum să ḑice în dinţĭ ţiindu-şĭ, precum din pântice, aşa din braţe 'lŭ aruncă şi-lŭ lépădă. Decia aceiaşĭ nespusă a Pronieĭ dumnezeescĭ orînduială şi nenumĕrată milă şi milosîrdie, către cine-va din trecătorĭ 'lŭ descopere şi-lŭ arată pre carile streinul luându-le, măcar că sau în casa sa, sau în orfanothropie de obşte 'lŭ cruţă, 'lŭ hrănésce, 'lŭ crésce, şi în numĕrul vieţuitorilor punêndu-l, la ceĭ mulţĭ orăşenĭ a sĕi-l adaoge; însă necunoscutul, a necunoscuţĭ părinţĭ fiind, nothos[1]), adecă un copil,

[1]) Nothos = bastard.

ce copil, (și cu ertarea cuvîntuluĭ maĭ chér să ḑic ficior de curvă sĕ numesce și este).

Intr'acesta chip și numele acesta a Flakieĭ cercêndu-l, 'lŭ aflăm să fie, de vreme ce din istoriciĭ ceĭ vechĭ, nicĭ unul unde-va și când-va să-l fie născut și făcut nu aflăm, nicĭ fiul adevĕrateĭ maici și a curateĭ adevĕrințe istoricescĭ să fie, să póte dovedi. Că pentru acésta câtă aŭ fost și este osîrdia[1]) și nevoința nóstră, și așéș maĭ din copilărie pănă acum, maĭ la bătrînéțe tot în rĕsturnarea și cercarea precum a celor vechĭ așa a cestor maĭ nouĭ istoricĭ și scrisorĭ (când vrémea și mâna ne-aŭ dat) nepărăsit[2]) ne-am nevoit, pentru ca să putem afla pre cel hireș și despre lége acestuĭ lepădat și necunoscut născut născător, ce pre cît în putințele nóstre a fost, măcar pre cel de lége părinte și maică aĭ afla n'am putut, (căcĭ ce nu este, nu sĕ póte afla), însă pre ceĭ fără lége părințĭ, pre cît ni sĕ pare și aflatui-am și dovediĭ-vom și fără certare a ocărîteĭ lor necinste de la dreptul judecător și cetitorul nostru să nu scape, tare nădăjduim.

---

[1]) Osîrdia = zel. [2]) Nepărăsit = neîncetat.

CAP. III.

Arată-sĕ supus şi scornit numele Flakieĭ, de la cine s'a născut.

Din tóte cétele a tuturor istoricilor, şi din cariĭ până acmu la mâna nóstră aŭ venit, nicĭ la unul, precum am ḑis, pomenirea înoireĭ şi schimbăreĭ numeluĭ Dakieĭ în Flakia, a videa nu ni s'a tîmplat, fără numaĭ la doĭ de ceĭ din afară, şi la unul din casă. Din ceĭ din afară, unul este Enias Silvius, carele întâiŭ şi singur este cela ce va să ḑică, că numele Dakieĭ, de pe un Hatman al Rîmuluĭ, ce s'a chemat Flaccus, să sĕ fie schimbat în Flakia, iară maĭ pre urmă din Flakia, să sĕ fie maĭ primenit în Valahia, adecă mutîndu-se slova F în V şi k în h; aşisderea după slova F, maĭ adăugând un *a*. Pe acest Enias Silvius să véde să fie crezut şi urmat saracul Ureche vornicul, şi la predoslovia [1]) hroniculuĭ sĕŭ, ḑice şi el, că Vlahilor nume să sĕ fie luat de pe acel Hatman. Al treilea este un Ioan Zamoschie, léh; pre acesta dar Zamoschie, noĭ la mână ne-avîndul, cu multă anevoinţă cercîndul la lexicónele istoriograficescĭ, maĭ pre urmă 'ĭ-am dat de nume în decţionariul luĭ Moreri, pentru carele videm pe Neculai Costin

---

[1]) Predosloviă = prefaţă.

logofătul, pomenind, precum orb, năvălésce şi să arate silésce, precum némul nostru, a Romànilor, nu din Romanĭ, să sĕ fie trăgând, ce trecênd cîte o dată oştile Romanilor peste ţĕrile nóstre, şi uneorĭ şi ernând în trînsele, o samă de aceĭ varvarĭ, Dakĭ, să fie apucat óre ce din limba Romanilor, adecă din latinéscă, şi aşa limba lor să sĕ fie amestecată cu cea latinéscă. Ce cît este pentru acest Zamoschie, puţină grijă purtăm de mâna şi condeiul luĭ, de vréme ce şi în numĕrul istoricilor, puţin este cunoscut, de care lucru, precum singur cântă, aşa singur gióсă, iară pre alţiĭ la hora şi danţul seŭ nicĭ aŭ tras, nicĭ a trage, póte, fără numaĭ iară pre uniĭ din léşiĭ sĕĭ a cărora numere înainte sĕ vor ivi. Pentru aceia nicĭ ḑisa luĭ, a o maĭ destrăma ne vom pérde vrémea nicĭ de rĕspuns vrédnic 'lŭ socotim, precum, şi alţiĭ cu miĭ de părţĭ maĭ cunoscătorĭ şi maĭ giudecătorĭ de cît noĭ, în rîndul învĕţaţilor saŭ isoricilor, nu l'a cunoscut; iară de l'a şi cunoscut cine este, în cinstea numeluĭ de istoric avtentic săĭ dea, nu videm; iară Româniĭ precum Romanĭ aŭ fost şi sûnt, cursul istorieĭ va areta.

Lunecăreĭ luĭ Uréche pré lesne-ĭ este scularea şi a greşaleĭ îndatăşĭ şi îndreptarea, de vréme ce el nu este cel din tâiŭ ibovnicul giupânéseĭ, pentru carea pilda istorieĭ mincinósă am adus. Ce al

doilea, nicĭ el este zămislitorul saŭ pricina scornitóre a numeluĭ Flakieĭ, ce precum prostieĭ 'ĭ s'a tîmplat, din ceĭ scornitorĭ a auḑi saŭ póte şi a ceti (căcĭ de slovele latinescĭ lipsit să fie fost, nu sĕ arată), aşa a şi însemnat, după acel Enias Silvius urmînd, şi acéstă povéste, adevĕrată istorie a fi socotind, la alţiĭ şi maĭ vrednicĭ de credinţă a maĭ cerca, şi din mărturiile altora lucrul a dovedi, s'a lenevit, saŭ tulburate vrémile luĭ mâna nu 'ĭ-a dat (căcĭ Uréche a trăit şi a scris pre vrémile luĭ Aron Vodă Tiranul, într'acăruia domnie şi sfîrşitul istorieĭ sale face) şi aşa din amăgélă, cu greşală pentru moşia şi némul sĕŭ, cele ce nicĭ cum nu sûnt, nicĭ aŭ fost a scris. Ce acum noĭ pre Uréche în repausul sĕŭ lăsând, la cel maĭ vîrtos împotrivnic, simcéua[1]) condeiuluĭ să întórcem.

CAP. IV.

Pentru Eneas Silvius, cine a fost, şi de greşită socotéla pentru numele Flakieĭ.

Grea şi nu pré lesne de clătit pétră, a luĭ Eneas socotélă[2]) să fie, către cetitorul nostru cu deschis pept mărturisim (că cinstea şi lăudat numele cuĭva, cu cît de puţină imătóre[3]) stropire cine-va a o

[1]) Simcéua = vîrful. [2]) Socotéla = părere. [3]) Imătóre = noroiosă.

păta, saŭ a sĕ sili a o ima, este lucrul aceluĭa, carele nicĭ a sa cinste a cunoscut, nicĭ de cea maĭ scîrnavă şi maĭ grozavă hulă, şi ocară a sĕ feri, s'aŭ învĕţat).

Mărturisim, că acest Eneas Silvie, nu numaĭ în multe istoriĭ să sĕ fie primblat, nu numaĭ pentru multe şi marĭ lucrurĭ să fie scris, nu numaĭ precum în tóte învĕţăturile deplin să fie fost, ce încă rar pre vrémile sale într'aceste şie-protivnic şi de asemenea să fie avut, şi aşa din vrédniciĭ în vrédniciĭ şi din cinste în cinste, maĭ în tóte zilele păşind, nu numaĭ cât nume de învĕţat, de isteţ şi de harnic de la aĭ sĕĭ şi de la strĕinĭ 'şĭ aŭ agonisit, ce încă cu acéste mijlóce şi în Curte şi în Biserică mare socotindu sĕ prin stepenele [1]) de Episcop şi de Cardinal, până la cel maĭ de sus a Papeĭ scaun sânt, şi coróna Bisericeĭ apusuluĭ a purtat. Insă cu greŭ şi aşéş preste putinţă este, în céle omenescĭ cine-va tăvălindu-se, ceva omenesc să nu pată, şi în cât de ascuţită şi vînósă socotéla-şĭ, cevaş timp şi slăbănog să nu amestece, precum şi acestuĭ lăudat bărbat să-i-sĕ fie tîmplat, nu noĭ (că să nu dea Dumnezeŭ cu condeiul nostru trăgător de cinstea altuia să ne arĕtăm), ce alţiĭ cu multul maĭ tarĭ şi maĭ denainte de cât mulţĭ măr-

---

[1]) Stepenele = gradurile.

turisesc, carii, viaţa, faptele şi scrisorile acestuĭ lăudat bărbat aŭ scris, din cariĭ întâiŭ a scris viaţa luĭ Iacov Filip de la Bergaman în plinirea chronicelor. Trithemie în cartea pentru scriitoriĭ bisericescĭ, şi Cardinalul Belarmin şi Ioan Antonie de la Campania, şi alţiĭ, din cariĭ pre scurt de viaţa şi de învĕţătura luĭ, pentru voia cetitoruluĭ să aducem, ne vom osteni.

Eneas Silvie (ḑic) ce l'aŭ poreclit din familie Piccolomini, la anul de la Mântuitoriul lumeĭ 1085 [1]) Octombrie 18, s'a născut în oraşul Sinénilor, pre care oraş, maĭ pre urmă după ce a stătut Papă şi s'a numit Pius, de pre numele sĕŭ l'a nunumit Pienţa. Maică-sa Victoria, maĭ de nainte până a nu-l nasce, prin vis a vĕḑut, precum a născut prunc cu corónă în cap. — Fiind de 26 anĭ, a fost Secretar la Cardinalul Domenic Capranic. Dupĕ aceia ĭarăşĭ într'aceia slujbă şi într'altele maĭ înalte á fost la Cardinalul Albergoti, şi în multe soliĭ în multe părţĭ cu laudă trimis şi cu maĭ mare laudă a fost întors; însă într'aceste osteninţe nu părăsia câte óre-ce a scrie, şi câte o carte în lume, a da.

In soborul de la Basilia fiind referendar Cance-

---

[1]) Anul nascereĭ să pare a fi greşit, urmând ca în loc de 1085 să fie 1385.

larului, despre partea Sinodului mult a scris, micşorând cinstea şi puterea Papei. După sobor a stătut secretar a Papei lui Felix al cincelea, de la carele în câte va solii, a fost trimis. Papa Evghenie al patrulea, carele măcar că cu scrisorile lui mult 'şi simţise cinstea betejită, însă pentru multă învĕţătura lui tóte lăsând, în mare dragoste l'a avut. Papa Nicolai al cincelea, la scaunul Episcopiei l'a suit şi vestitor apostolicesc în Bohemia, Ungaria şi în Silesia, l'a trimis. Oraţie cu minunată dulcéţă de voróvă cu învĕţătura Papei lui Nicolai a scris, pentru ca să invitéze creştinătatea asupra Turcilor, carea, precum în inimile tuturor pătrunsése, mari lucruri ar fi isprăvit, de nu s'ar fi tîmplat neaşteptată mórtea Papei, carea tóte începuturile 'i-a curmat.

In urma lui Nicolai, a stătut Calixtus al treilea, carele pe Eneas, lét 1456 l'a făcut Cardinal, iar la anul 1458, Calixtus Papa, murind, Eneas fu ales Papă în locul lui în 6 a lui Avgust, pre carele cu nume noŭ l'a numit Pius al doilea. Scris'aŭ istoria vrémilor sale, însă sub numele scriitoriului sĕŭ, a lui Johan Bobelin Persóna, şi trăind în scaunul păpesc 5 ani şi luni 2, ḑile 27, lét 1464 Avgust 14, a murit, şi pentru viaţa acestui mare om, atîta agiuns.

CAP. V.

Arată-sĕ greŭ greşită socotéla luĭ Eneas pentru numĕle Flakieĭ.

Aşa scriitoriĭ vieţeĭ acestuĭ vestit în tóte Eneas şeruindu-l, şi precum a fost împodobindu-l, însă în ce şi unde în scrisorile saŭ în afectăţiile sale lunecate, şi peste hotarul cel ce s'a căzut sărite a vĕḑut, îndată cu toţiĭ sentenţia grecilor cea véche aŭ mărturisit, carea ḑice (prietin 'mĭ este Platon, prietin 'mĭ este şi Socrat, ĭară de cât amêndoĭ maĭ prietină adeverinţa), adecă pentru adevĕr nicĭ a prietinilor cât de marĭ, cât de cinstiţĭ şi cât de învĕţaţĭ voia a le căuta nu sĕ cade, nicĭ pentru plăcerea lor adevĕrul a menţi, care sentenţie păzind'o şi plinind'o scriitoriĭ luĭ Eneas, în scrisorile luĭ multe după gustul sĕŭ să fie scris, ca cu dégetul însemnéză; şi cu acésta dându-ne nóuă a sci, că alta este om mare, vrednic, şi încă şi Papă a fi şi alta este negreşit şi de óre-care afectaţie părtincéscă atins, saŭ muruit[1]), să nu sĕ cunóscă (că ce sĕ póte tîmpla unuia, aceia sĕ póte tîmpla şi altuia).

Aşa dară scriitoriĭ pomeniţĭ, în viaţa luĭ scris ne-aŭ lăsat, că céle ce a scris în potriva Papeĭ,

---

[1]) Muruit = mânjit.

maĭ denainte până a nu să face el Papă, cu carele multe înnalt-gĭosul şi peste hotarul adevĕruluĭ, scaunuluĭ şi cinsteĭ Papeĭ, adusése; apoĭ după ce s'a făcut Papă, aceléşĭ îndărăpt le-aŭ câutat, şi singur cu scrisórea şi cu pecétea sa a mărturisit, precum să nu le fi scris şi ḑis din adeverinţă, ce din pornirea limbeĭ şi a condeĭuluĭ, să fie fost curse. De unde aievea este, că nu tot ce a scris Eneas, îndată şi adevĕrat este, şi de vréme ce în potriva capuluĭ biséricilor, condeĭul şi limba a-şĭ ascuţi nu s'a siit, cu cât maĭ vîrtos de crezut este, că şi într'alte părţĭ a scrisorilor luĭ, multe precum sûnt neînţelegênd, saŭ prin nesciinţă greşit (că fără margine este ochĭanul a tótă sciinţa), saŭ din părerea scornind ce n'a fost şi ce nu este în locul celuia ce a fost şi este, să fie supus. Precum dară mi sĕ pare, acéstă a sa rătăcită socotélă de aĭurea n'a luat'o (că nicĭ aĭurea, pre cât putem sci, sĕ póte afla), fără numaĭ din stihurile unuĭ vestit poetic romanesc, ce-ĭ ḑic Ovidius, carele scriind în Roma nisce stihurĭ, cu carele învĕţa meşteşugul dragostelor scârnave, pre acestea cetindu-le Ilia fata (saŭ precum uniĭ 'ĭ ḑic), nepóta luĭ Avgust Chesar, atâta în desfrînată şi după tóte poftele trupescĭ dată viaţă căzuse, cât nu numaĭ ea singură tótă stidirea[1]) femeiască lepădasă, şi

[1]) Stidirea = pudórea.

tótă rușinea de pe obraz ridicase, ce, încă și pre alte multe Dómne și gĭupânése romane, după perduta eĭ minte și grozave fapte trăgênd și aducênd prin teatrurĭ și prin ulițe în bĕuturĭ, mâncărĭ și alte cĭudate desfătărĭ, ḑiua și nóptea umbla. Pentru acésta dară, Avgust Chesar, pre acest poetic în mânie pornindu-se, l'a trimis la cetatea ce-ĭ ḑic Tomus, carea este la Marea négră. — Tîmplatus'a dară acestuĭ poetic izgnanie[1]), cu șépte anĭ maĭ denainte de nascerea Domnuluĭ Christos. Decĭ acest poetic fiind, la acea cetate isgonit, scris'a și alte stihurĭ, ce le pomenésce de Pont, în carele (scriind către un Flaccus Greciu, ce era și Consul atuncea la Roma și din familia Flachilor), arată firea némurilor de pre acolo, așezămîntul locurilor, cursul apelor, și vrăjmășia Măreĭ negre, și cu un mijloc ca acesta silindu-sĕ, să șeruiască laudele și biruințele a unuĭ strămoș acestuĭ Flaccus, nădăjduia că printr'însul va putea lua ertare și să sĕ întórcă ĭarășĭ la Roma; care stihurĭ maĭ dinnainte pomenindu-să, aicea nu le vom maĭ poftori[2]). De acestea stihurĭ, acestuĭ poetic, legându-sĕ póte fi Eneas, silésce ca să arate, precum acel Consul (saŭ precum noĭ am ḑis Hatman purtător de oștĭ) Flaccus, fiind biruitor într'acestea părțĭ de loc, asupra

---

[1]) Izgnanie = exil. [2]) A poftori = a repeți.

Geţilor, şi stăpânind locurile marginelor Dunăreĭ, dupre numele luĭ, apoĭ numele Dakieĭ, să sĕ fie schimbat şi să sĕ fie chemat Flakia; ce noĭ măcar că cu multă şi căzută cinste, am vré numele a bărbat ca acesta să pomenim, şi precum uniĭ aŭ făcut, după socotéla şi voia luĭ să ne silim, însă după sentenţia pomenită, ḑicem: priatin 'mĭ este Eneas Silvius, priatin 'mĭ este Papa Pius, dară maĭ priatin adevĕrul. Pentru aceia, pentru adevĕr, pre cât vom putea, vom sta.

CAP. VI.

Dovedésce-sĕ, precum Dakia nicĭ cum n'a putut să sĕ cheme Flakia de pe numele luĭ Flaccus Hatmanul.

Stihurile, nu într'agĭutor, ce împotriva luĭ Eneas sûnt, şi la ivală 'l scot; că de şi în multe învĕţăturĭ afundat şi cufundat a fost, însă în cea dréptă şi netîmpită a drepteĭ istoriĭ adevĕrinţă, lăturaş şi abătut a fost (ales într'acéstă materie); căcĭ Ovidius nu ḑice, că Flaccus să fie avut rĕsboĭŭ cu Dakiĭ, ce cu Getiĭ, şi ḑice că pre acele locurĭ a fost stăpânitor numaĭ, ĭară nu precum dupre numele luĭ, s'aŭ numit ţĕrile de la sine supuse, şi de le-aŭ şi numit, a trebuit să numéscă pre Getia,

ĭară nu pre Dakia; că Dakia, precum a fost şi cu locul şi cu némul, din Getia deosebită, din Geografiĭ ceĭ vechĭ, am dovedit. Apoĭ de a biruit Flaccus pre Dakĭ şi a supus Dakia, a trebuit Flaccus să sĕ fie numit de pe numele ţĕreĭ, care a biruit, ĭară nu ţara să sĕ numéscă de pe numele luĭ; căcĭ la Senatul Romanilor obicĭnuit a fost, ca, când vre un Hatman cu óste trimis, vre-o limbă puternică biruĭa, şi ţara lor la împărăţia Romanilor o lipia, atuncea pentru maĭ marea cinstea aceluĭ Hatman şi pentru lauda vecĭnică familieĭ şi pomenireĭ numeluĭ luĭ, între alalte ce-ĭ ridica stâlpĭ, saŭ chipul luĭ în mijlocul cetăţeĭ, 'ĭ schimba şi numele, şi decia 'l numea de pre numele ţĕreĭ, carea a supus. Aşa pre amîndoĭ Scipioniĭ, din cariĭ unul a biruit Africa şi l'a numit Africanul, ĭară altul Asia şi l'a numit Asiatic. Aşa Traian, carele întâĭŭ pe Dakia a supus, ĭar maĭ pre urmă a supus pe Parţĭ, cariĭ eraŭ pre acele vrémĭ maĭ puternicĭ de cât tóte limbile la Asia, l'a numit şi Dac şi Partic. Aşa Serbe, biruind pe Parţĭ, Arapĭ şi pre Adiaveniţĭ, 'ĭ-a dat Senatul nume Parthic, Arapic şi Adiavenic. Aşa pre Flacc, după ce a biruit pre Getĭ, de l'ar fi socotit Senatul Roman vrednic de atîta cinste, după obiceĭul lor, de pre numele ţĕreĭ de dînsul supusă, l'ar fi numit Geteanul saŭ măcar şi Dacul, ĭară nu îndărâpt şi în

potriva obicéiuluĭ, ar fi schimbat numele ţĕreĭ pre numele Hatmanuluĭ, şi din Getia saŭ Dakia, ar fi făcut Flakia. Ce noĭ pentru voia şi cinstea aceluĭ scriitor, să lăsăm şi să ḑicem, că Romaniĭ atuncea întâiŭ obiceiŭ noŭ să fie scornit şi cu orînduială primenită de pre numele Hatmanuluĭ Flaccus, să fie numit pe Getia saŭ pe Dakia, Flakia. Ce nicĭ aşa adevĕrul să póte căptuşi, precum nicĭ sórele cu tină[1]) să póte lipi; căcĭ tótă istoria Romanilor, şi pre mine de linguşitor şi pre dînsul de basne scornitor, cu mare dovadă probozindu-ne[2]), maĭ de mare ruşine ne va da, de vréme ce ca pre isvod[3]) începătura acesteĭ familiĭ a Flakilor arĕtând, câţĭ Hatmanĭ şi Consulĭ a avut şi fiete-carele pre vréme a trăit, din catastih ni-ĭ va ceti, şi apoĭ precum începătura, aşa săvîrşirea eĭ precum cu multul maĭ dinnainte de supunerea Dakilor a fost, şi cu sute de anĭ după Flacul cel maĭ de pre urmă, Dakia tot Dakia şi Getia tot Getia s'a chemat, ĭară Flakia nicĭ o dată, nicĭ maĭ dinnainte, nicĭ maĭ pre urmă de supunerea lor de la Romanĭ; ce pentru maĭ mare adevĕrinţă, câţĭ Consulĭ dintr'acéstă famelie a Flakilor aŭ fost (că adevĕrat mare famelie şi de cele de frunte case între boerimea şi Domniĭ Romanilor, s'a socotit famelia Flakilor), din ceputul

---

[1]) Tină = noroĭ. [2]) Probozindu-ne = mustrându-ne. [3]) Isvod = listă.

până la săvîrşitul lor pre anume şi dupre cursul anilor în care aŭ trăit, îĭ vom arĕta, ĭară de vom fi trecut vre unul cu ochiĭ saŭ cu condeĭul, cetitorul nostru omenésce va face, de ne va îndrepta şi la locul vrémeĭ de-l va alcătui.

CAP. VII.

In acest capitol autorul face istoricul familieĭ Flachilor, începênd cu Valerie Flaccus, care a trăit cu 326 anĭ maĭ înainte de nascerea Fecĭóreĭ şi sfîrşesce cu Pomponie Flaccus Grecinus, (coleg de consulat cu Gelius Rufus), la anul după Christos 17, către care a scris şi Ovidiu din Tomi, stihurile amintite.

Nefiind de aşa mare interes a aduce aicĭ tot isvodul acesteĭ familiĭ a Flachilor, trecem maĭ departe.

CAP. VIII.

Dovedésce-sĕ că de pre acestia Flachĭ nicĭ de pre unul Dakia să sĕ chéme Flakia, n'a avut cum şi când.

Acestia dară sûnt toţĭ Flachiĭ, pre cariĭ în Istoriĭ, am putut afla, de la cel din ceputul fameliei acestia, până la Grecin, la carele a scris acel Poetic, acéle stihurĭ, de Pont. Ce precum noĭ am putut pricépe, Ovidius maĭ mult să fie scris din slo-

bozenie poeticéscă[1]), de cât din trebuința adevĕrului, de vréme ce că noĭ vre unul din famelia Flachilor pe Getĭ saŭ pe Dakĭ sĕ fie supus, la istoriciĭ cariĭ ne-aŭ venit la mână, a afla, năroc n'am avut; ĭară istoricul Eneas Silvie și maĭ mult cercênd, póte să fie și aflat, de vréme ce așa cu îndrăsnélă schimbările numerilor[2]) a însemna, nu sĕ siasce[3]).

Să ḑicem dară că și Eneas a aflat, și Poeticul[4]) fără colachie[5]) a scris, și vre un Flac fiind Consul (căcĭ pe un Fulvius Flaccus va să ḑică), să fie supus pe Getĭ saŭ pe Dakĭ; ce nicĭ așa nu póte acésta să sĕ dovedéscă, căcĭ de a fost vre unul din Fulviĭ, cel maĭ de pre urmă este cu 123 de anĭ maĭ inte de Chr., precum am însemnat la numĕrul al 14[6]). Iară Traian Impĕratul, a stătut la împĕrăția Romeĭ, pe la 98 de anĭ după nascerea Domnuluĭ Chr. (precum scrie Dion Evtropie, Csifilin, Avrelie Victor și alțiĭ); ĭară rĕsboiul între Romanĭ și între Dakĭ, cel maĭ de pre urmă, în carele Trajan de tot a biruit pre Dakĭ, și Craiul

---

[1]) Slobozenie poeticéscă = licență poetică. — [2]) Schimbările numerilor = schimbările numelor. — [3]) Siasce = sfiesce. — [4]) Poeticul = Poetul. — [5]) Colachie = lingușire. — [6]) Numĕrul al 14 din isvodul pe care Cantemir 'lŭ are în Cap. VII privitor la numele tuturor Flachilor.

Dekebal omorîndu-se (precum cursul istorieĭ la locul saŭ înainte pre larg va arĕta), a fost la anuĭ după Chr. 105; şi aşa de la acel Consul Fulvius Flaccus până la Traian, aŭ trecut 228 de anĭ.

Mutat dară fiind cu atâţea anĭ, maĭ înainte numele Dakieĭ în Flakia, cum este de sémă de sĕ greşesc aşa reŭ aceĭ vestiţĭ istoricĭ, pre cariĭ acmu pomenim? şi cu toţiĭ scriŭ că Traian Impărat în Dakia, şi asupra Dakilor a mers cu acea vestită óste, şi precum pre Dakĭ şi pre Dakia a supus, ĭară nu pre Flachĭ, saŭ pre Flakia? aŭ tuturor acelor istoricĭ şi vechĭ orbĭ să nu vaḑă ce cetesc, şi uréchile surde sĕ nu auḑă de numele Dakieĭ cel mutat cu sute de anĭ maĭ înnainte în Flakia le-aŭ fost? Iartă-ne dară aicea, şi Istoricul Eneas şi Papa Pius al doilea, că într'acéstă socotélă, nicĭ ca Papă, nicĭ ca istoricul negreşit să fie nu póte, că nicĭ pentru voia unuia maĭ próspăt scriitor, putem lepăda credinţa a atâţea vrednicĭ de credinţă istoricĭ, şi ales a cărora aŭ trăit, şi-aŭ scris tot pre o vréme cu lucrurile ce sĕ făcea şi singurĭ martorĭ privitorĭ, ĭar nu auzitorĭ, aŭ fost.

După acéstă arĕtătóre şi nebiruită dovadă, ne răsare alta încă maĭ neclătită şi încă maĭ vîrtósă, de vréme ce, că măcar că a biruit Traian marele pre Dakĭ şi Dakia a supus, într'însa Romanĭ a sălăşluit; însă Dakia, nicĭ Flakia s'a pomenit, nicĭ

alt nume noŭ a luat, ce prin multe vacurĭ tot acel vechĭŭ nume de Dakia 'şĭ-a ţinut, până când adecă din Dakia 'ĭ-s'a schimbat numele în Volohie saŭ Valahia, pentru care la locul sĕŭ, sĕ va ḑice.

In scurt, ce noĭ pentru cinstea a atâta de mare om şi în învĕţăturĭ lăudat, a grăi ne siim şi în ceva cinstea a nu-ĭ beteji, ne silim, maĭ din nainte alţiĭ strĕinĭ, cărora nicĭ de zavistia, nicĭ de dragostea condeiuluĭ atingêndu-se, cu scurte şi curate cuvinte, ḑic: Cine este acela, carele ḑice, că numele acestuĭ ném, adecă a Moldovénilor şi a Muntenilor este de pe numele Hatmanuluĭ de Rîm, Flacc, basm ḑice. Iară aceste rotunde cuvinte, le ḑice Carion Istoricul şi cu dînsul împreună Topeltin de Mediaş, şi pentru acestuĭ supus şi scornit a Flakieĭ nume, pre cât şi cu cât am dovedit, pare-ni-sĕ că cetitorul va fi conteit[1]), iară noĭ să cautăm altele înainte.

[1]) Conteit = mulţumit.

CAP. IX.

Iarăşĭ pentru acésta părerea altora, carii urméză luĭ Eneas Silvius.

Osebĭ de Eneas Silvius, pentru carele pre larg s'a dis, maĭ sûnt şi alţiĭ maĭ próspeţĭ scriitorĭ, acéstaşĭ a luĭ părere urmând, însă toţĭ léşĭ[1]), cumu-ĭ Ian Zamosschie, Orihovie şi Stanislav Sarniţie. Acestia dară, împrumutându-se din Istoria Evropeĭ a luĭ Eneas, cu tot déadinsul se apucă, pentru ca să arate, precum cu multe vécurĭ maĭ denainte de Avgust şi de Julie Kesariĭ, saŭ Valerie Flac, saŭ Fulvie Flac, saŭ Lucius Flac, (căcĭ tustréle acéste numere[2]) asupra unuĭ Flac grămădesc), să fie venit cu oştile romanescĭ şi gonind de pre aceste locurĭ pre Getĭ şi pre Dakĭ, să fie cuprins Romaniĭ aceste locurĭ şi să fie rĕmas de acia pre dênsele, lăcuitorĭ. Aşişderea de pe numele luĭ Flac Hatmanuluĭ, locuitoriĭ acestor ţĕrĭ, să sĕ fie chemat Flachĭ, şi cu vrémea maĭ schimosindu-se graiul, din Flac, să sĕ fie făcut Valah, Vlah şi Volon, i proci[3]).

Acéstă a lor părére, măcar că tăgăduiasce că Româniĭ noştri sûnt din sloboziile luĭ Traian, însă precum Romanĭ şi de la Italia să fie venit cu acel

---

[1]) Léşĭ = polonĭ. — [2]) Numere = nume. — [3]) I proci = et caetera.

Hatman Flac, aievea mărturisesc, de care lucru, să văd că numai în vréme greşesc, iar nu în lucru, adecă precum Românii să fie de la Italia, însă cu multul mai vechi de cât Traian.

Ce alalţi Istorici, care adevĕrinţa istoriei măcar cât de puţin să şchiopătéze, nesuferind, pentru acéstă din părére scornită voróvă tare probozesc pre Eneas, scornitorul ei cel din tâiŭ, şi întâiŭ Bonfin şi Leunclavie, amêndoi de tótă credinţa vrédnici scriitori. Deci a lui Anton Bonfiu cuvinte, sûnt aceste:

«Românii (dice), precum de némul lor Romani să fie, şi «limba le mărturisésce, carea între atâtea felurí de varvarí, «atâta vréme lăcuind, însă până acmu nici cum a sĕ desrădă-«cina n'a putut. Ţinut'aŭ acestia părţile Dunărei, pre carele o-«dinióră aŭ fost lăcuind Dakii şi Getii; căci din leghiónele «(adecă polcurile) şi din sloboziile, carile Traian şi alalţi Im-«păraţi ai Romanilor aŭ adus în Dakia, Românii acestia sĕ trag. «Iară ce a vrut Eneas Silvius să dică, precum numele Vlahilor «să fie de pe Flac, noi împotrivă stăm şi socotim (acesti Ro-«mani) aşé să sĕ fie chemat απο του βαλλειν και της ακιδος, «pentru căci la săgetat, aŭ fost pré meşteri.»

Către acéstea mai adaogă Bonfin tot acoleş:

«Câţi-va sûnt, dice, carii socotesc Vlahia aşa să sĕ fie chemat «de pe o fată a lui Deocletian, carea s'a fost măritat dupĕ «Domnul Românilor din Dakia, de pre a căria nume, dic, apoi «să sĕ fie chemat Dakia, Vlahia.»

Bonfin dară aşa. Iară Leunclavie şi mai aievea arată în pantecte la numele Iflac:

«Numele Vlahilor nu de la Romaniĭ luĭ Flac sĕ trage, care «poveste este plină de basne, măcar că şi multora aşa a plăcut, «ce de la Germaniĭ noştri.»

Ce pentru numele acesta Vlah multe dovéde va videa cetitorul înnainte, unde vom scrie, pre cé vréme aŭ început a sĕ chema Româniĭ din Dakia, Valahĭ saŭ Volohĭ, ĭară acmu calea să ne cautăm.

Pre acésta băsnuitóre povéste (precum Leunclavie o cinstesce), urméză léhul Orihovie, ḑicênd:

«Acestia (Moldoveniĭ adecă, căcĭ voróva acolo pentru Moldo-«venĭ 'ĭ este), eraŭ născuţĭ din Romaniĭ de la Italia, cariĭ cu «Hatmanul Lucius Valerie Flac, cuprinḑênd Dakia, şi Romaniĭ «luând muerĭ de a Dakilor, şi îmbătrînind acolo, pe acestĭ Dakĭ «(adecă pre Românĭ) dupĕ dînşiĭ aŭ lăsat.»

De pe aceste acestor scriitorĭ mărturiĭ, chér[1]) putem înţĕlege, că acestĭ istoricĭ leşescĭ, nicĭ pre Bonfin, nicĭ pre Leunclavie să nu fie vĕḑut; că de ar fi vĕḑut, cu bună sémă acéstă socotélă sub tăcere ar fi trecut'o, nicĭ ar fi poftit să auḑă şi eĭ nume de basnă în istoria lor, precum aude Eneas Silvie, şi măcar că maĭ pre urmă şi Papă a căḑut şi numele din Eneas 'şĭ-a schimbat în Pius, însă porecla basneĭ şi aşa tot neştérsă 'ĭ-a rĕmas.

Caută şi maĭ pre larg în capetele ce urméză, şi a

---

[1]) Chér = clar.

leşilor acestora cuvinte şi probozale, carii iaŭ de la alţiĭ Istoricĭ adevĕraţiĭ următorĭ.

CAP. X.

Pentru părerea acelora cariĭ mărturisesc, precum Vlahiĭ să fie Romanĭ de la Italia, ĭară când şi cum să fie agĭons la Dakia, ḑic că nu sciŭ.

Pre cât noĭ am putut oblici[1]) (căcĭ mulţĭ Istoricĭ până acmu saŭ nu-ĭ vom fi citit, saŭ la mână nu-ĭ vom fi avut, cu bună voe mărturisim), si pre câţĭ din istoricĭ a videa ni s'a tîmplat, maĭ mult de unul n'am putut afla, carile să ţie acéstă părere, fără numaĭ adecă pre Laonic Xalcocondila, Istoric grec, carile când a luat Sultan Muhamed Ţarigradul, a căzut la robie, apoĭ şi la turcie, şi a trăit până la împărăţia luĭ Sultan Baiazid, unde şi sfîrşitul Istorieĭ sale pune, om almintrile iscusit în Istoriĭ şi de la toţĭ ca un istoric vrédnic de credinţă primit, pentru care lucru, vrînd el adevĕrul să urmeze, ca un cinsteş[2]) scriitor, ce n'a sciut, aievea ḑice, că nu scie; ĭară ce cu mintea a agĭons şi drépta socotélă 'ĭ-a arĕtat, ĭarăşĭ mărturisésce fără îndoinţă, adecă precum de pe graiŭ,

---

[1]) *Oblici = pricepe.* — [2]) *Cinsteş = cinstit.*

de pe port, de pe obicée şi de pe alte lucrurĭ de casă şi de óste 'ĭ cunósce, precum adevĕraţĭ ómenĭ de Italia şi Romanĭ să fie. Ce noĭ singure cuvintele luĭ de faţă să aducem, carile în cartea II-ua unde hotarele amânduror Vlahiilor arată aşa ḑice:

«A Dakilor saŭ a Vlahilor ném de vitéz vestit este, ţĕrile «lor începênd de la muntele Orbal şi Pevchiu, cariĭ din Pa«nonie încep şi de la Ardél până la Marea négră sĕ întinde, «din drépta pe lângă Dunăre stă Dakia Panonilor (ţara munte«néscă înţelége), ĭară din stânga este ţara pre carea o chémă «*Βογδάνιαν* — (Bogdania); pre aceste două ţĕrĭ le despart «munţiĭ (*θρανσοβοι καλουμενοι*), ce sĕ chémă Vransoviĭ, adecă «a Vranciĭ (precum noĭ le ḑicem astă-ḑĭ). Acestora (adecă «Moldovénilor) maĭ vecinĭ sûnt câte-va némurĭ tatărăscĭ. Despre «crivĕţ sĕ hotărâsc cu (*πολανοι*) Polaniĭ, adecă Léşiĭ, ĭară des«pre răsărit cu Sarmaţiĭ.»

Apoĭ ḑice:

«A Dakilor limbă samănăş cu a Italilor; însă atâta-ĭ de stri«cată şi abatută, cât de abia póte sĕ înţĕlégă italul cuvintele «acestora. Iară de unde sĕ fie luat limba şi obicéele (*των Ρω«μαιων*) Romanilor, şi când să fie trecut în acea ţară, la nime «n'am putut găsi, carele de acesta lucru, curat să fie pomenit. «De la Italĭ în cevaşĭ măcar deosebire nu aŭ, căcĭ a mâncăriĭ «şi a bĕuturilor orînduială, — a armelor şi a lucrurilor de casă «tocméle şi până acmu tot acea din tâiŭ ţiu, măcar că în două «Domniĭ este despărţită (*εις τε την βογδανιαν και Ιστριαν η και «παε Ιστρον Χωραν*) adecă în Bogdania şi Istria saŭ în ţara «de lângă Dunăre, adecă ţara muntenéscă.»

Aşişderea în cartea III, deosebit pentru Moldovénĭ, ḑice:

«Insă Bogdania, carea are scaun în (*Λευνοπωλιν*) cetatea
«albă, despre Dakiĭ, cariĭ lăcuesc pre Dunărea, spre Litfani şi
«spre Sarmaţĭ, sĕ întinde. Acest ném de ómenĭ fórte ales şi de
«trébă să fie, şi de pre acesta putem cunósce, căcĭ limba nu
«'şĭ-a uĭtat, ci tot aceia 'şĭ-a ţinut.»

Aşa Halcocondila, măcar că mărturisésce, că, când să fie venit Romaniĭ în Dakia, nu s'a însciinţat, ĭară precum de la Italia să fie, dupĕ alalte obicée şi întregiunea lor, cu carea limba cea de moşie românéscă 'şĭ-a ţinut, curat mărturisésce.

Alalte lăsăm să le înţălégă cetitorul, dupĕ voia sa.

CAP. XI.

De părérea acelora, cariĭ aşéş de tot tăgăduesc, precum Româniĭ din Dakia să sĕ fie trăgênd din Romanĭ.

Cariĭ acéstă părere 'şĭ-a cruţat, scriitorĭ ar fi să sĕ chéme aŭ scornitorĭ? nu putem înţelege; însă orĭ cum s'ar chema, pre cât nouă vrémea ne-a lăsat în citéla Istoricilor a ni zăbăvi, maĭ mulţĭ de douĭ, şi acestia léşĭ, a afla n'am putut: unul Ian Zamoschie, altul Stanislav Sarniţie, cariĭ când scriŭ, urmând celor maĭ vechĭ istoricĭ, şi eĭ împreună cu dînşiĭ, pre Româniĭ noştri tot din némul Romanilor a fi 'ĭ mărturisesc, precum în capul 9. Cartea

acéstaşĭ din cuvintele lor, am arĕtat. Iară când scriŭ din singură lor părere, uitându-sĕ că sûnt Istoricĭ, cu dialectica şi cu sofistica încep a sĕ nevoi, pentru ca părerea sa, să adevĕrésca. Ce noĭ vĕḑênd că Sarniţie maĭ pre larg îngaimă acéstă disputaţie, a luĭ hireşe cuvinte de faţă le vom aduce, ĭară cetitorul cu lin şi netulburat suflet, din singură nestarea cuvintelor luĭ, cum el singur pre sine să strică şi să risipésce, va putea înţelége.

Pomenitul dară Sarniţie, două povestĭ de-odată să nevoésce a dovedi: una, precum Româniĭ vrînd să sĕ fălésca, singurĭ să-şĭ fie scornit acest nume, de pe Flac, Vlahĭ. Alta, precum Româniĭ noştri, să nu fie din semenţia Romanilor, ce din rămăşiţa Varvarilor celor vechĭ, adecă a Getilor şi a Dakilor, care socotélă este împotriva a tuturor de obşte scriitoriĭ lor (precum şi în capetele trecute, cam pe scurt am arĕtat, şi în urmă pre larg sĕ va dovedi), ce el acesteĭ împotrivirĭ nicĭ cum uitându-se, părerea sa a întări, aşa purcéde. Pomenésce (ḑice) Ovidie Poeticul de un Flac, carele a fost maĭ mare preste oştile romanescĭ cele de léfă, şi decia aduce stihurile, carile noĭ la capul 4, cartea I, le-am pomenit, (stăpània pre acele locurĭ o Grecine, i proci). Aşişderea pomenésce, precum acel Flac să fie isbândit cetatea Triadiţa, de la

Getĭ. Decia silindu-se a sa părére să dovedéscă, ḑice:

«Iară alalt ném (a Getilor), carele era maĭ spre ţara grecéscă, «socotesc să fie, din cariĭ Vlahiĭ, să trag.»

Apoĭ uĭtând, saŭ póte fi şi nesciind, că acéstă povéste, precum Vlahiĭ aşa s'aŭ chemat de pe Flac Hatmanul, este întâiŭ de Eneas Silvie, scornită, cade năpaste chroniculuĭ moldovenesc, ca cum el cel din tâiŭ ar fi scornit, că Româniĭ să sĕ fie trăgênd de pe acel Flac. — Ce să venim la cuvintele luĭ:

«Insă, (ḑice), ce să laud istoriile moldovénilor (póte fi înţă«lége chronicul luĭ Uréche vornicul), să véde că este în potriva «a tótă istoria de obşte, căcĭ pre acele vrémĭ, Romaniĭ nicĭ «gândia să trécă apa Dunăreĭ, unde acmu Moldovéniĭ staŭ, ne«cum să pótă a-şĭ pune legeonele acolo, precum din tîmplarea «lucrurilor sub Avgust Chesar de cât sórele maĭ curat să véde»

La acésta ĭartă-ne Sarniţie, de-'l vom îndrepta; căcĭ Flac Hatmanul acela, a fost tovarăş în Consulat cu Scipion Africanul cu sute de anĭ (precum maĭ sus am arĕtat), de cât Avgust Chesar maĭ dinnainte. Iară rĕsboiul Getilor pre vrémea luĭ Avgust, precum a fost cu hatmaniĭ Crasus, Tiverie şi Germanic, aşişderea din Dion şi dintr'alţiĭ, am dovedit.

Până aicea dară Sarniţie aşa. Apoĭ nu mult maĭ

gĭos, aceste uĭtând, ĭarăşĭ primésce Românïĭ, din coloniile luĭ Traian să sĕ fie trăgênd:

«Rĕsboiul (ḑice) luĭ Diurpan (acesta-ĭ Dekeval), după ce s'a «lungit cu Romaniĭ, până la şépte-spre-ḑece anĭ, până maĭ pre «urmă aŭ început Dakiĭ a sĕ slăbi, şi sub Traian s'aŭ istovit[1]).»

Decia dacă în puţine cuvinte arată pricina, pentru ce s'aŭ sculat Romaniĭ asupra Dakilor, adecă că ce jecuise[2]) pe Jasighi şi pe Metanasti, cariĭ în prietişug să ţinea cu Romaniĭ, într'acesta chip ḑice:

«Romaniĭ după cum le era năravul, făcêndu-se că vor să apere «pe veciniĭ, s'aŭ sculat cu rĕsboiŭ asupra celuĭ maĭ vîrtos dintre «dînşiĭ, isbândind dară Traian cu biruinţă, pentru oştenire cu «noroc ca aceia, în vécĭnică pomenire să rămâe, a ridicat treĭ«ḑecĭ de stâlpĭ, şi scriind într'înşiĭ, precum până acolo sûnt ho«tarele Impărăţieĭ. 'Ĭ-aŭ aruncat în Dunăre.»

Acéstă povéste cu stâlpiĭ, de unde să o fie încăpătat Sarniţie, n'am putut desluşi, de vréme ce nicĭ la un istoric, cariĭ a scris de Traian, acésta n'am aflat, şi apoĭ stâlpiĭ în fundul Dunăreĭ aruncaţĭ, cine 'ĭ-ar fi vĕḑut? cine 'ĭ-ar fi cetit? pentru ca să pótă sci ce scrie într'înşiĭ; ĭară alte cetăţĭ şi întâriturĭ, carile a făcut Traian în Dakia, şi de care scriitoriĭ ne-aŭ însciinţat, afla-va cetitorul maĭ înainte.

---

[1]) S'a istovit = a perit. — [2]) Jecuire = jefuire.

Către acéste Sarniţie lungind înainte voróva:

«Traian (dice) maĭ mare parte din lăcuitoriĭ ceĭ vechĭ din «Dakia isgonind, şi plăcêndu-ĭ bişugul[1]) loculuĭ, a împărţit'o sluji-«torilor sĕĭ celor vechĭ.»

Cu acéste cuvinte Sarniţie să véde, precum am şi maĭ dis, că va să vie după socotéla celor vechĭ istoricĭ; însă după a sa părere întorcêndu-se, ĭarăşĭ mută socotéla dicênd:

«De vréme dară ce în scurt câte óre-ce pentru Vlahĭ ne-a «fost a pomeni, nu fără cale a fi socotim, de vom arĕta maĭ «curat ce trebue să scim pentru corenia lor. Şi aşa povestésce, «d ce Evtropie cartea I, că Traian Impĕrat, după ce a sfărîmat «oştile Dakilor, şi acea ţară a făcut'o provincie, orĭ că bişugul «loculuĭ 'ĭ-a plăcut, orĭ pentru ca să aibă de unde să-şĭ hră-«néscă oştile, sub Impărăţia Romanilor a supus'o.»

Acésta aşa din Evtropie pomenind, ĭarăşĭ începe gulia sa a cóce:

«Iară ce să fălesc (dice) Voloşiĭ, precum să fie născuţĭ din «Flac Hatmanul şi li sĕ pare, precum aŭ chip de voróvă din «stihurile luĭ Ovidie, precum şi maĭ sus am pomenit (nu-ĭ ade-«vĕrat), căcĭ Flac acela hatmanul pre vrémile luĭ Avgust în «Misia era oştenitor, nicĭ putea Româniĭ (Romaniĭ) pre atuncea «să trecă (Dunărea) în céstă parte.»

Caute aicea cetitorul şi cunóscă, cât stă Sarniţie de departe de sciinţa Istorieĭ, socotind, că acel Flac hatmanul să fie fost cu oştile pre vrémile luĭ

---

[1]) Bişugul = belşugul.

Avgust în Misia. Insă şi sub Avgust, fost'a un Flac cu porecla, Grecin, om de Senat şi dintr'aceiaş famelie, la carele Ovidie Poeticul trimiţind stihurile, ce scrisése, unde era la isgnanie, sĕ ruga să cadă la Avgust, ca dóră 'lŭ va putea scóte de la acea isgnanie. Ce acesta Flac, dupĕ socotéla Chronologiculuĭ luĭ Calvic a fost cu 130 şi maĭ bine de anĭ maĭ pre urmă de cât Flac, carele a fost cu oştile în Misia asupra Getilor, precum în céle trecute, am arĕtat.

De aicea înainte, Sarniţie de tot aşéş părăsind pe Istoricĭ, din meşteşugul dialecticăĭ i-sĕ pare că va putea dovedi părérea sa, puind acéstă proposiţie:

«Vlahiĭ cea din tâiŭ a lor începătură o trag din némul Ge-«tilor, care lucru deosebi de alte însciinţărĭ, (ĭar carele sûnt în-«sciinţările acelea, nu sĕ îndură să pomenéscă), acésta încă do-«vedésce, că vitejia saŭ vîrtutea sufletuluĭ şi până astă-ḑĭ 'şĭ ţin «aşa cât cu Poeticul cu aceiaşĭ (a Getilor) poreclă marţiales «(adecă vitejiĭ) a-ĭ numi, precum să cade, putem.—Apoĭ lăsând «dialecticeĭ sĕ apucă de ficsionomiĭ — aŭ (ḑice) cautătura sau «faţa grósnică şi li-ĭ fruntea ca de berbéce, graiul lor (ĭară ḑice) «odinióră a fost tot unul cu a Getilor, (la care aduce martor «pre Strabon, carele ḑice că Getiĭ şi Dakiĭ tot o limbă să fie «avut.)»

Ce socotéscă binişor Sarniţie, că Strabon nu ḑice pentru Romaniĭ, cariĭ aŭ intrat şi s'aŭ aşezat în Dakia, că Strabon acmu era 100 de anĭ de când

eşise dintr'acéstă viaţă când a intrat Traian cu oştile în Dakia; ce ḑice pentru Getĭ şi Dakĭ, cariĭ eraŭ într'aceste părţĭ încă maĭ dinnainte de August, pre a căruia vrémĭ a scris Strabon Geografia sa, şi pentru aceia ḑice el, că aŭ fost (ομογλοττους) tot de o limbă, pre cariĭ apoĭ Traian de tot de pre acele locurĭ stîrpindu-ĭ, cu aĭ sĕĭ slujitorĭ şi cu alt nărod romanesc, a împlut'o.

Ce să videm înnainte ce maĭ ḑice:

«Iară pentru căcĭ videm, ḑice, la dînşiĭ, óre-ce rămăşiţă de «limba italienéscă, acésta socotim să sĕ fie tîmplat din ameste«cătura acelor polcurĭ romanescĭ, ĭară amintrilea limba lor cea «de temeiŭ, sarmatică este, (limba sarmatică înţelege cea slove«néscă saŭ rusască), de pre carea videm că şi până astă-ḑĭ pre «Crăişorul lor cu limba nóstră, Voevod 'lŭ chémă.»

Ce cu acest argument al sĕŭ, Sarniţie nu numaĭ pre Românĭ, ce şi pre Ungurĭ şi încă şi pre Turcĭ, 'ĭ va scóte la Rusie; căcĭ şi Craiul unguresc pre Domniĭ de Ardél, în deplomatele sale, Voevod 'l titulésce; caută pentru acésta la Leunclavie în pantecte şi prin tótă Istoria luĭ Anton Bonfin, carele în tóte locurile, unde sĕ tîmplă de Domnul Ardéluluĭ a pomeni, tot-de-una Voevoda 'ĭ ḑice. Aşa Turciĭ pe comendantul de Galata, şi pre alţiĭ a altor tîrgurĭ, Voevoda 'ĭ chémă, la carea putem aduce marturĭ, câţĭ li s'aŭ tîmplat la Ţarigrad a merge saŭ printr'alte locurĭ a Impărăţieĭ Turculuĭ,

a tréce. Ce noĭ avênd deosebit scris în Geografia Moldavieĭ pentru titulurile Domnilor moldovenéscĭ şi muntenéscĭ, aicea cu acesta maĭ mult nezăbovindu-ne, ĭarăşĭ la cuvintele luĭ Sarniţie să ne întórcem.

Purcéde el înainte, ḑicênd:

«Sengur numele, cu carele némul acesta să chémă, de la «ómeniĭ noştriĭ le este pus, căcĭ ómeniĭ limbeĭ nóstre pre dînşiĭ Volochĭ adică Italianĭ, saŭ din Italia născuţĭ a-ĭ chema, şi «după chipul graĭuluĭ nostru, şi alte némurĭ vecine, cum sunt «Germaniĭ, Litfaniĭ, şi singurĭ Italieniĭ, cu acelaşĭ nume Valahĭ «a-ĭ chema, s'aŭ obicĭnuit.»

De mierat lucru, o bunule Sarniţie, cum Ruşiĭ şi Leşiĭ, cu Dakiĭ fiind tot dintr'un ném şi tot dintr'o limbă cu dînşiĭ, adecă Getĭ şi Sarmaţĭ, uĭtând 'ĭ-aŭ chemat «*Italienĭ*»?

Ce să maĭ mergem după Sarniţie:

«Ce Greciĭ mutênd slova *v* în *b*: Vlahĭ le ḑic.»

Aicea Sarniţie să véde că vré să ḑică de Nichita Honiatis, carele din Istoriciĭ ceĭ maĭ de pre mijlocul vaculuĭ, el întâiŭ pe Romaniĭ din Dakie, cu acest nume 'ĭ scrie, începênd de la Impărăţia luĭ Vasilie celuĭ poreclit Bulgaroctonos, pre la anul de la Chr. 1017. — Caută şi la Pantectele luĭ Leunclavie, că veĭ afla pre aceia vréme pomenind de un Bogdan Domnul Vlahilor; caută şi înnainte, că unde vom ḑice de tîmplările în Impărăţia luĭ

Vasilie Bulgarocton, acolo povéstea acésta pre larg vom arĕta.

Către acésta încă maĭ adoge Sarniţie:

«Acestia, ḑice, şi Multenĭ sĕ chiamă, însă numaĭ cariĭ lăcuesc «în Dakia cea de sus (— apoĭ tălcuind ce va să ḑică cuvêntul «multenĭ) —, pare-mi-se, ḑice, că aşa să sĕ fie chemat pentru «căcĭ mulţime de némurĭ, carile acolo sĕ strînsése pre vrémile «Romanilor, între sine sĕ amestecase, şi din acea multă adunare, «nume de multenĭ să fie luat, căcĭ arĕtat-am, ḑice, precum de«osebĭ de ceĭ vecĭ Dakĭ şi Getĭ, mulţĭ şi Grecĭ, Italĭ şi Slo«vénĭ, într'acele ţĕrĭ să se fie salăşluit.»

Noĭ acest cuvênt al luĭ Sarniţie, de ḑicem, precum a şi arĕtat, mult l'am cercat în chronicul luĭ, de câte va orĭ întorcênd, ce să fie arĕtat, precum cu Italiĭ pre aceia vréme şi Grecĭ şi Slovénĭ în Dakia să sĕ fie aşeḑat, nicăĭurĭ a găsi, n'am putut; însă de Grecĭ să sĕ fie amestecat unii cu aceĭ Romanĭ, póte că s'ar créde, măcar că nicĭ un istoric de acésta, nu pomenésce; ĭară pentru Slovénĭ aşaş nicĭ cum să sĕ créḑă nu este, căcĭ numele şi némul slovenésc, în părţile Evropeĭ întâĭŭ pre vrémile luĭ Anastasie Impărat s'a ivit, carile a fost Impărat Romanilor cu 385 de anĭ maĭ pre urmă, de càt ce s'aŭ aşeḑat Romaniĭ în Dakia, precum maĭ pre larg vom arĕta, unde vom ḑice de tîmplarile sub acest Anastasie Impĕrat. — Iară cât este pentru cuvêntul Multenĭ, maĭ mult altă

ceva să ḑicem în ceastă dată, nu avem, fără cât,. că ce póte isprăvi curată limba latinéscă, unde stăpânesce Varvaria. Că scriitoriĭ ceĭ maĭ vechĭ, cariĭ cu curată limbă latinéscă aŭ scris chronicilelor, precum este Bonfin, Leunclavie şi alalţĭ, ţĕreĭ muntenescĭ, nu-ĭ ḑic Multana din mulţimea adunărilor, precum va Sarniţie, ce-'ĭ ḑic Montana-*Montana*, adecă muntósă, saŭ muntenéscă, de pre munţiĭ ce-ĭ staŭ în lung deasupra de la munţiĭ Vranciĭ până la Demircapă. Aşa 'ĭ-a ḑis şi Romaniĭ ceĭ vechĭ; aşa-'ĭ-ḑicem şi noĭ Maldovéniĭ, Ţara muntenéscă, adecă de munte, ca cum am ḑice *muntósa* saŭ *muntenia*. Aşişderea scriitoriĭ latinĭ ceştĭ maĭ próspeţĭ 'ĭ ḑic *Transalpina*, adecă de peste munte, căcĭ despre ţara Ardéluluĭ spre Dunăre preste munţĭ trecênd, să vine în ţara muntenéscă. — Caută că veĭ găsi acéste cuvinte a nóstre la Leunclavie, carile precum ţara muntenéscă saŭ fost chemând la isioriciĭ latinescĭ *Montana*, pe Bonfin mărturie aduce.

După acéstea încă maĭ înădesce Stanislav Sarniţie:

«Iară pre vrémile, ḑice luĭ Honorie şi a luĭ Arcadie, Gotiĭ «după óstea, carea a făcut în Italia, precum acéstă ţară Iarăşĭ «să o fie dobîndit, scrie Iornandis şi Procopie, şi de pre acéstă «mulţime de adunărĭ de némurĭ, precum Multana să sĕ fie che«mat, aievea este.»

Ba crede-mă Sarniţie, că nu este aievea, căcĭ Procopie, pre carele tu 'l aducĭ mărturie, scrie, că Iustinian Impărat a fost ţinênd Dakia, precum puţin înainte şi în viaţa luĭ Iustinian, (pre cea vrémĭ şi Procopie a scris Istoria sa), tóte cuvintele luĭ Procopie de faţă vom aduce. De Iornand puţină grijă purtăm, precum înainte sĕ va dovedi, că ce şi a luĭ cuvinte de faţă puindu-le, putem ḑice şi noĭ că aievea va fi, că şi Iornandis n'a ḑis precum ḑice Sarniţie. Aşa Sarniţie, după ce-ĭ pare că în destul a dovedit, precum Volohiĭ să nu fie Româniĭ, ce aceĭ vechĭ şi din tăĭŭ Dakı, apoĭ singur şie împotrıvindu-se, 'ĭ face pré prós·peţĭ, ḑicênd:

«In istoria latinéscă pomenirea Vlahilor să face întâĭŭ pre la «anul de la Chr. 1330; ĭară în cea grecéscă de pre vrémile luĭ «Isachie Anghel Impăratul Ţarigraduluĭ.»

Decĭ măcar că cine să fie istoriciĭ, măcar cum nu-ĭ pomenésce, însă putem înţelége pentru cea latinéscă, că va să ḑică Istoria luĭ Bonfin; ĭară pentru cea grecéscă a luĭ Nichita Honiatis, a căror cuvinte şi Istorie, carea aŭ scris pentru némul românesc, tóte le va afla înainte cetitorul nostru.

După acestea, după tóte, fórte nestătător sĕ a·rată Sarniţie în socotéla sa; căcĭ uĭtând ale sale

cuvinte, cu carile acmu pre Vlahĭ fórte próspeţí 'ĭ făcea, ĭarăşĭ sĕ întórce şi pré vechĭ 'ĭ arată :

«Fost'a, ḑice, Unalia pe vrémile luĭ Honorie, om din némul «acestora, Hatman vestit în vitejie; fost'a şi altul dintr'acesta «nărod, anume Aetie, carile stând în mijlocul oştiĭ sale, a «sprijinit résboĭul cel vestit, carile treĭ ḑile necontenit s'a făcut «între Unĭ si între Vandalĭ şi între Gotĭ la Tolosa; ĭară acest «Aetie a fost Hatman oştilor Romanilor pre vrémile luĭ Teo-«dosie cel tênăr la anul de la Chr. 419 »

Insă nicĭ cu atâta să îndestulésce Sarniţie, ce de cât acéstea, cu mulțul maĭ vîrtósă (precum părerea 'l duce) dovéde, nu de la sine, ce de la alţiĭ, gĭuruésce că va aduce; ce măcar că în cuvente sună, ĭar sunetul de unde să ĭasă, fórte molcom tace.

Argumenturile luĭ, carile pentru ca să dovedéscă mojicia Românilor, sûnt acestea :

«Românií, ḑice, s'aŭ ricoşit asupra luĭ Isachie Impăratul, cu «carií Impăratul, fără noroc rĕsbóie, a avut. Aicea întâĭŭ sĕ «pomenesc Vlahiĭ la Istoricií grecescĭ, ḑisam ḑice, de faptele «luĭ Traian scriind, pentru a cea din tâĭŭ acestora începătură ; «însă nu lipsesc carií maĭ cu dédins ţin, precum némul acestor «Vlahĭ, să fie mutat de la Italianií genovezĭ, carií la gurile «Dunăreĭ, şi aşaş în cetatea scaunuluĭ Vlahilor, adecă a celor «vechĭ Dakĭ, să fie şeḑut ; la acéstă povéste, (ḑice), triĭ socotéle «aduc, nu de lepădat : întâĭŭ căcĭ Vlahiĭ, precum din cea lati-«néscă, aşa din cea italienéscă limbă graĭul 'şĭ-aŭ stricat A «doua, căcĭ coloniile saŭ sloboziile Romanlior, pre carile le-aŭ «adus Traian în Dakia, Adrian şi alţĭ următorĭ Impăraţĭ, ĭară

«să le fi întors la Italia. A tria, — că de ar fi fost Românii «din rămășițele oștei lui Traian, Istoricii latini nu le-ar fi uitat «numele, nici cu acest stricat dintr'alte limbi nume, 'i-ar fi «chemat mai pre urmă Valahi, și așaș că prin vrémea a o mie «de ani nicăiuri, Istorici de numele lor, nu pomenesc, fără nu-«mai după ce coloniile Genoezilor aŭ apucat Chilia.»

Acéstea sunt cuvintele, saŭ mai adevĕrat să ḑicem, poveștile luĭ Sarniție, la care noĭ mult am avea a-ĭ respunde; ce pomenind ce-am gĭuruit, în predoslovia nóstră, adecă precum de ale nóstre cevaș măcar neadăogênd, orĭ-ce alțĭ scriitorĭ aŭ lăsat scris pentru némul românesc, acélea numaĭ culegênd, de față să le aducem, precum în capul ce urméză la sfîrșitul acesteĭ cărțĭ le vom arĕta, și decia preste tot cursul chroniculuĭ, unde vréme și locul va pofti, anume le vom pomeni. Decĭ dară atâta numaĭ pentru Sarniție putem ḑice, purtat între Ritorĭ cuvîntul, carile ḑice: *Ex partibus aliquid, ex toto nihil;* adecă: din părțĭ câte óre-ce, ĭară din tot nimica a înțelege, n'am putut. Ce pentru ca pofteĭ cetitoruluĭ cât de pre scurt să slujim, atâta 'ĭ dăm aicea scire, să scie, că acéstea a luĭ Sarniție nu sûnt de crezut, căcĭ nu arată anume cine sunt acia, carile țin acéstă părere, care la Istoricul adevĕrat mare pată de nesciință este a ḑice, odinióră aŭ fost, saŭ aŭ ḑis óre-cine; căcĭ acest fel de istorie este a babelor, carele spun nóptea poveștĭ pentru ca să-șĭ adórmă copiĭ, ales

când sunt flămânzĭ. A două, căcĭ nu Adrian, ce Aurelian (carile cu 152 de anĭ maĭ pre urmă de cât Adrian a stătut la Impĕrăţie), a fost carile la vréme a mutat o samă de Romanĭ din Dakia numaĭ peste Dunăre, ĭară nu la Italia. A treia, că Genoveziĭ nicĭ o dată Kilia n'aŭ ţinut, ce Kafa şi alte cetăţĭ a Crimuluĭ, de pre marginea Măreĭ negre. A patra, căcĭ ḑice, că: *Pasă, Curte*, carile sûnt cuvinte moldovinescĭ, sûnt italienescĭ, ĭară nu latinescĭ, care lucru, de mierat este la învĕţat ca Sarniţie, cum n'a putut sci, că *passus* şi *cortis*, sûnt cuvinte chear latinescĭ, ĭară nu italienescĭ. A cincea, căcĭ cuvintele luĭ céle din tâĭŭ nu sĕ tocmăsc cu céle de pre urmă. Ce precum ḑice el, că Misia ţara, (carea când era Samson Gĭudeciŭ[1]) la Iudea, Eliniĭ cu acest nume o chema) aşa să sĕ fie numit de pre limba leşéscă, adecă de la cuvêntul *zmieszanie iezica*, adecă amestecătura limbilor. Aşa noĭ putem ḑice, că Istoria luĭ pentru némul şi numele Românilor altă nu este, fără numaĭ o amestecare de cuvinte.

---

[1]) Giudeciŭ = judecător.

CAP. XII.

De părerea acelora, cariĭ buiguesc, precum némul Românilor din Dakia, măcar că de la Românii de Italia s'ar trage, însă nicĭ de la Flac, nicĭ de la Traian să fie aduşĭ, ce cu multe vécurĭ maĭ pre urmă, cu alt chip întâĭŭ în Ardél, apoĭ într'amêndóuă ţĕrile acestea, să fie intrat.

Acéstă povéste pentru próspătă venirea Românilor în Dakia, nicĭ la Grecĭ, nicĭ la Latinĭ, nicĭ la alt ném de scriitorĭ, am putut'o găsi, nicĭ sub nume de Istoric de la alţiĭ, măcar a sĕ pomeni, am auḑit, şi maĭ vîrtos căcĭ chipul povéşteĭ acestia, chip saŭ nume de Istorie măcar cum a lua, nu póte. Că de pe a cuvêntuluĭ începătură, şi cursul a tótă voróva, aşaş de tot próstă povestire şi din capăt până în sfîrşit cu totuluĭ tot, basnă să fie, sĕ arată, carea spre adormirea pruncilor, ĭar nu spre auḑirea bărbaţilor, s'a scornit; pentr'aceia nicĭ s'ar fi căzut să o punem în rîndul cu alte a altor istoricĭ poveştĭ. Ce ţinênd minte détoria giuruinţeĭ, carea cetitoruluĭ nostru am dat, ne caută orĭ-ce, verĭ de bine, verĭ de rĕŭ de alţiĭ, adecă de începătura, de némul, de firea şi de obicéiele némuluĭ acestuia s'ar fi pomenit, cu inimă nevătămată, de faţă să le punem.

Basna dară acésta, sĕ pórtă sub numele unuĭ Simion Călugărul, după carile apoĭ urméză un Misail ĭarăşĭ călugăr şi Evstratie, carele a fost şi logofăt al treilea la rĕposatul Părintele nostru. Ce noĭ pre următorĭ, ce li s-aŭ părut să urméze lăsându-ĭ, pune-vom nevoinţă să desluşim, acel Simion de unde s'a încăpătat de acéstă aşa de grozavă minciună, şi măcar că el singur minte, precum acéstă povéste să o fie luat din chronicul cel unguresc, însă adevĕrat nu ḑice, căcĭ cât în putinţa nóstră a fost, din Istoriciĭ, cariĭ aŭ scris pentru lucrurile ungurescĭ, nicĭ pre unul cu amĕnuntul şi prin multă vréme ne cercat n'am lăsat, şi ales pe Anton Bonfin (carele adevĕrat s'ar putea ḑice precum este Domnul Istoricilor ungurescĭ) numaĭ cât n'am fărmat întorcêndu-l, însă de povéste ca acésta a da, n'am putut. Iară ce la dênsul am aflat, pentru Vladislav Craiul unguresc, şi de rĕsbóiele luĭ cu Tătariĭ, veĭ videa la cartea 9, cap. 13, unde pre larg de tóte vom pomeni.

Ce să venim la Simeon. — Scrie dară Călugărul acesta în pridoslovia (saŭ precum noĭ ḑicem în prevoróva) chroniculuĭ luĭ Uréche (pre carele noĭ 'l avem maĭ sciut istoric moldovenesc), precum el acéstă povéste în chronicul luĭ Uréche însemnată ne aflând'o, n'a vrut şi pre acésta sĕ o trécă cu condeiul sĕŭ. Pentru numele dară băsnuitoruluĭ

acestuia, așa ne însciințăm de la Miron Costin și de la feciorul sĕŭ Nicolaĭ Costin logofetul; ĭar basna luĭ în pomenita predoslovie a luĭ Uréche așa o cetim: Fiind, ḑice, Craiŭ în țara ungurésca Laslăŭ (așa chéma el pe Ladislav), căruia 'ĭ ḑicea că este Vîlhovnic (ce să tălcuesce din limba slovenéscă, vrăjitor) să fie intrat mulțime de Tătarĭ cu pradă în țara ungurésca. Craiul Laslăŭ vĕḑêndu-se slab de ostĭ și de puterĭ, și mierându-se cum va face, și cum va putea să stea în potriva a atâta mulțime, să fie trimis la Impăratul Rîmuluĭ (ĭar la care Impărat, nu pomenésce), și să sĕ fie rugat să-ĭ dea agĭutor în potriva unuĭ nepriatin de obște ca acesta. Impăratul, soliĭ luĭ Laslăŭ să-ĭ fie primit, și că-ĭ va da cum maĭ îngrabă agĭutor, să-ĭ fie făgăduit. Și așa, mulțime de tîlharĭ și de ucigașĭ și de alt-fel de vinovațĭ de mórte, din tótă Impărăția luĭ strîngênd, să-ĭ fie trimis aceluĭ Craiŭ unguresc într'agĭutor. — Iară căcĭ să sĕ fie aflat atuncea atâta samă de tîlharĭ în temnițele Rîmuluĭ, dă samă ĭarășĭ acel Simion, precum Impăratul acela, când a stătut la Impărăție, orĭ de a sa bună voe, orĭ de le publică silit, nu sĕ scie, să sĕ fie gĭurat, că, cât va împărăți el, nicĭ un om, măcar cu orĭ ce fel de vină, de sabia saŭ de porunca luĭ, să nu móră, măcar de l'ar și da dreptatea, morțeĭ; și cu acea socotélă în vrémea împărățieĭ

luĭ, să sĕ fie aflat mulţime de tîlharĭ prin tóte temniţele, închişĭ.

Aşa dară, precum ḑisăm, Impăratul, ḑice, Rîmuluĭ, vrînd să trimaţă aceĭ tîlharĭ într'agĭutorul luĭ Laslaŭ, întâĭŭ să fie poruncit, şi să-ĭ fie ars pe toţĭ în gĭur-împregĭurul capuluĭ, pentru ca decia să să pótă cunósce dintr'alţĭ ómenĭ; apoĭ trimiţêndu-ĭ să le fie poruncit, înapoĭ să nu sĕ maĭ întórcă, că, carile sĕ va întórce şi sĕ va prinde în Impărăţia sa, acela se va omorî. — Laslăŭ dară lund acel agĭutor de tîlharĭ, de la Impăratul Rîmuluĭ trimişĭ, să fie purces cu dênşiĭ asupra Tătarilor, cariĭ acmu în ţara unguréscă intrând, ardea şi prăda tot, ce le eşia înnainte, şi dându-le rĕsboiŭ tare, să fie rĕsbit pe Tătarĭ şi să-ĭ fie biruit. Tătariĭ dând dos de fugă, Laslăŭ cu tîlhariĭ şi cu alte oştĭ a sale să-ĭ fie gonit până preste munţĭ, şi până a dat la apa Siretuluĭ; acolo Tătariĭ fiind de gonaşĭ întâriţĭ, şi de frica care le sta din dos apa şi fără vad a trece căutându-le, mulţime de dênşiĭ în apa Sirétuluĭ, să sĕ fie înecat, carea din cela mal privind Craiul Laslăŭ să fie strigat în limba unguréscă: *Siretem*, *Siretem*, adecă (precum ĭarăşĭ călugărul tâlmăcesce) *Placem*, *Placem*, şi de pe acel a Craiuluĭ cuvênt, numele aceĭ ape să fie rĕmas Siretiu, ĭar maĭ dinnainte apa Sirétuluĭ, ce nume să fie avut, nu va să pomenéscă. Intr'acesta

chip Craiul Laslăŭ făcênd mare isbândă ca acésta, şi la scaunul sĕŭ cu mare pohfală[1]) întorcêndu-se, să fie vrut să facă mare vaselie, pentru ca să sĕ desfătéze cu Crăiasa şi cu boiariĭ sĕĭ, pentru mare bucurie de biruinţă, carea a avut asupra nepriatinilor sĕĭ. Ce, tîmplându-se acea a luĭ la scaun întrare în ḑiua de lăsatul săculuĭ de postul cel mare, şi socotind că cu bucate de post nu va putea face masă după pofta şi plăcerea luĭ, să fie trimis la Papa de Rîm şi să fie cerşut voia pentru ca să-ĭ deslége Lunĭ şi Marţĭ, la carne, care Papa de Rîm făcêndu-ĭ pe voe, să sĕ fie veselit cu aĭ sĕĭ, precum am ḑis, acéle treĭ ḑile, bênd şi mâncând, şi de atuncea, ḑice Simeon, să fie apucat Unguriĭ obiceĭŭ de las sec marţea, ca cum maĭ dinnainte de acéstă tîmplare după pravila Bisericeĭ grecescĭ, li s'ar fi căḑut să lase sec, Dumineca sĕptămâneĭ carea trecuse.

După acésta vrînd Laslăŭ Craiul ĭarăşĭ să triméţă pe aceĭ tîlharĭ Romanĭ la Impăratul înapoĭ, şi cu marĭ şi multe darurĭ să-ĭ mulţăméscă, pentru agĭutorul ce-ĭ-a dat, şi pentru binele carele 'ĭ-a făcut, Impăratul să-ĭ fie rĕspuns, că maĭ mare şi maĭ primit dar nu póte să-ĭ dea de cât dacă va opri pe aceĭ ómenĭ la sine, nicĭ le va da voe, să

---

[1]) Pohfală = triumf.

sĕ maĭ întórcă la locul sĕŭ. Pentru care lucru, vĕḑênd Laslăŭ, că Impăratul nu maĭ primésce la sine pe aceĭ tîlharĭ, așișderea temêndu-se să nu cum-va, aceleașĭ furtișagurĭ și tîlhușagurĭ să facă, și în ţara luĭ, precum făcuse la Rîm, de nevoe 'ĭ-aŭ căutat a le arĕta locurĭ de hrană și de așezĕmênt, și așa să-ĭ fie așeḑat pe apa Morășuluĭ, și de atuncea să fie rĕmas aceĭ Romanĭ pentre Ungurĭ în Ardél multă vréme lăcuitorĭ și decia cu cursul vrémeĭ acolo înmulţindu-sĕ și plodindu-sĕ și ne maĭ încăpându-ĭ locul, să sĕ fie sculat uniĭ dintr'înșiĭ și trecênd peste munţĭ în césta parte să fie aflat locurile (unde acmu ţara Moldoveĭ și a Munteniеĭ stă) pustiĭ și de ómenĭ deșarte și aducêndu-șĭ decia și muiérile și copiĭ de la Ardél, să sĕ fie așezat cu totul pe la acele locurĭ pustiĭ.

Acésta dară, este basna, pre carea Simeon acesta saŭ singur din capul sĕŭ a scornit'o, saŭ de la vre un prostac, însă zavistuitor, maĭ dinnainte din creerĭ fitată a aflat'o, la predoslovia chroniculuĭ luĭ Uréche, fără nicĭ o rușine a o prepune a îndrăsnit, precum cetitorul și maĭ pre larg la acelașĭ chronic o va putea ceti. Iară noĭ acésta a maĭ lungi, părăsind, détoria adevĕrinţeĭ citoricéscĭ ne silésce, ca să cercăm, și aflând sĕ arĕtăm, de unde este începătura acesteĭ basne, și cum și în ce chip până la acel măzac Simeon, a agĭuns.

CAP. XIII.

Arată-sĕ din ce isvóre s'a scurs piştélniţa[1]), acesteĭ puturóse basne.

In ce chip limpede apa isvoruluĭ din curgerea sa în piştélniţă şi în bălţĭ stătătóre oprindu-se, sĕ strică şi grea putóre de gload[2]) saŭ de alt miros neplăcut slobóde, aşa povestea a uneĭ adevĕrate istoriĭ în uréchile şi gurile a unor băsnuitorĭ că-ḑênd, în putóse şi grozave blojiturĭ sĕ preface. Iară precum mulţí ca acestia, prin maĭ tóte vacurile să sĕ fie tîmplat, şi cu a lor blăstămăţie câtă tulburare şi stricăciune sĕ fie aducênd Istorieĭ adevĕrate, frumos ne arată Cornilie Agripa — Cartea pentru deşertarea sciinţelor, cap pentru Istorie — din cariĭ, şi ca, cariĭ să fie fost şi Simeon acesta, din cuvintele carele acmuş de faţă le vom aduce, fără prepus sĕ va cunósce. Insă ĭarăş el să nu fie avut cap, carele se pótă dintreg a scorni şi a tocmi minciună ca acésta, prostimea voróveĭ 'l arată, care lucru noĭ prin multă vréme în cumpăna socotéleĭ cumpănindu-l şi ispitindu-l, până maĭ pre urmă am socotit că basna la adevĕraţiĭ

---

[1]) Piştélniţă = loc noroios, unde odinióră a fost baltă, dar scurgêndu-se rĕmâne noroĭ móle. — [2]) Gload = noroĭ.

Istoricĭ loc neavênd, iarășĭ la băsnuitorĭ trebue a sĕ afla; și așa cărțile Istoricilor într'o parte lăsând, de ale băsnuitorilor, cu mare osîrdie ne-am apucat. Că precum urechea hireșe carea este maĭ aprópe de cât tóte urechile, de gura mincinósă, ce iasă dintr'acea gură nu aude, așa sufletul odihnă nu póte afla, până nu găsésce adevĕrul, carele 'l cércă orĭ càt de departe și orĭ cât de cu trudă 'ĭ-ar fi al nimerì. Așa dară după câtă-va pérdere de vréme și de osteninţă, până maĭ pre urmă am dat peste un chronic bulgăresc cu limba slovenéscă, însă fără numele și fără porecla isvoditoruluĭ, scris; în mână luându'l, Scriitor 'i-așĭ ḑice orĭ arătoriŭ, nu putem alége, căcĭ cum am fi intrat peste nisce tinósă pistélniţă și glodóse tiní și bălţĭ, fără pod, fără drum, și fără nicĭ o potécă de mărs, saŭ de trecere, așa bloșicăind maĭ mult de cât mergând până maĭ pre urmă agionsăm la cuvîntul Hımicilor, adecă la capul mort, de la care isvorea ḑisa maı dinnainte puturósă basnă, pre carea din cuvînt în cuvînt a o tâlmăci, și cetitoruluĭ pentru privala înnainte a-i-o pune, nu ne vom lenevi:

Fost'aŭ (ḑice chronicul bulgăresc) odinióră în ţara unguréscă un Vladislav (căruia Simeon 'ĭ ḑice Laslăŭ) Craiŭ, carele să sĕ fie sculat cu óste asupra luĭ Stefan Craiuluĭ bulgăresc; iară pricina căcĭ să sĕ fie scornit, acéstă neprietenie între a-

ceştĭ doĭ Craĭ, ḑice, să fie fost césta: Căcĭ Stefan Craiul bulgăresc luând de la Impĕratul Ţarigraduluĭ titlul şi corónă de Craiŭ, Vladislav de rîvnă şi de zavistie nesuferind (căcĭ el singur numaĭ pe atuncea cu titlul de Craiŭ, ḑice să fie fost) să-ĭ fie poroncit, saŭ Craiŭ să nu sĕ scrie, saŭ să scie că sĕ va ridica cu óste asupra luĭ, şi cu cuvîntul de o dată cu multe óste ridicându-se, a purces asupra luĭ Stefan. Stefan Craiul să fie avut un frate pre carele să-l fie chemat Sava şi să fie fost şi Mitropolit a tótă bulgărimea. Decĭ înţelegând Stefan Craiul bulgăresc că-ĭ vine asupra, Laslăŭ, îndată să fie trimis înaintea luĭ solĭ pe frate-sĕŭ Sava Mitropolitul, pentru ca cu cuvinte de pace şi creştinescĭ, dóră l'ar putea întórce dintr'acea nedréptă socotélă, ce-şĭ băgase în cap. Sava dară Mitropolitul mergênd la tabăra luĭ Laslăŭ şi cu mare umilinţă şi creştinéscă plecăciune solia déduşi, să-l fie rugat, pentru ca să sĕ părăséscă de acea óste fără nicĭ o dreptate rădicată; ce împetrită inima ereticuluĭ Laslăŭ (aşa numésce chronicul pe catolicĭ, ereticĭ) nicĭ de cum ascultare rugămintelor Saveĭ a da, să nu fie primit. Sava Mitropolitul, vĕzênd, că cu voróva şi rugămintea către om ceva nu folosésce, să sĕ fie întors către Dumnezeŭ a sĕ ruga, şi stând o ḑi şi o nópte în rugă necontenit, cu fierbinţĭ lacrămĭ să fie cerut

agiutor de la Dumneḑeŭ, pentru ca sĕ întórcă împietrită inima luĭ Laslăŭ, şi să nu-l lase cu pricina luĭ, să sĕ vérse atâta sânge nevinovat. Dumneḑeŭ, carele ascultâ ruga acelora ce-'i sĕ rógă în credinţă, şi a Saveĭ lacrămĭ vĕḑênd, şi rugămintea ascultându-ĭ, să fie poruncit nourilor, să nu maĭ plóe, iară sórele să vérse căldură ómenilor şi dobitócelor, nesuferită, carea după poronca luĭ Dumnezeŭ, făcêndu-se, tóte isvórele şi apele maĭ micĭ să fie sĕcat, iar apele céle maĭ marĭ atâta să se fie încălḑit, cât s'ar fi părut că fierbe, şi încă ce este şi maĭ de mare minune că şi vinul şi alte felurĭ de bĕuturĭ, ce purta Laslăŭ cu sine în tabără, nu numaĭ căcĭ s'aŭ fost stricat, ci încă de atocma cu apa undezată înfierbându-se, să nu sĕ fie putut bea. — Decĭ óstea luĭ Laslăŭ într'atâta arşiţă şi sete ce sĕ afla, măcar că apa cumuş era fierbinte, cu larg gâtlej inghiţea, ce nicĭ de cum séte sĕ-şĭ potoléscă, să nu fie putut. Sava de minunea acésta, de la Dumnezeŭ însciinţându-se, pentru ca să-şĭ bată joc de Laslăŭ să fie trimis la dânsul, jeluindu se, că piare de séte, şi să-i-sĕ fie rugat, să-ĭ trimaţă vre un fel de bĕutură, pentru ca să-şĭ răcoréscă inima. Laslăŭ să-ĭ fie rĕspuns, precum el şi tótă óstea luĭ aceiaşĭ nevoe pate, şi precum ce să-ĭ trimaţă de bĕut, nu are. Atuncea Sava tocma ca Ilie, iarăşĭ luĭ Dumnezeŭ rugându-sĕ, să

fie poftit, să slobóză nouriĭ piatră în chip de ghiaţă, carea peste tótă faţa pămîntuluĭ să cadă, iară în tabăra luĭ Laslăŭ, nicĭ un grăunţ să nu pice. Dumnezeŭ şi de acésta făcênd după voia Saveĭ, el să fie cules piatră de ghiaţă multă, şi puind'o într'un blid mare, să o fie trimis dar luĭ Laslăŭ. Laslăŭ vĕḑênd ghiaţa şi apoĭ înţelegênd şi minunea, care prin gura Saveĭ a fost făcută, nu numaĭ pace vecĭnică cu Stefan Craiŭ să fie făcut, ce încă erezia lĕpădând, să sĕ fie botezat (ca cum adecă catholiciĭ n'ar fi botezaţĭ), şi singur Sava Mitropolitul din sânta scăldătóre primindu-l să-ĭ fie pus numele Vladislav, şi fiind el maĭ dinnainte eretic şi mag, adecă vrăjitor, să fie venit la pravoslavie, şi maĭ pre urmă şi sfînt să fie eşit.

De Laslăŭ dară luĭ Simeon, de erezia, de botezul, şi de Craia luĭ aşa; iară pentru alaltă a basneĭ parte, purcéde înainte, iarăşĭ acéla chronic, povestind:

Acest Laslăŭ, ḑice, crăind în ţara unguréscă, s'a sculat Batie cu nenumĕrată mulţime de óste tatărască, şi supuind sub sabie şi sub foc ţara Mosculuĭ, a Litfeĭ şi tótă Crăia leşéscă, apoĭ a intrat şi în ţara unguréscă, şi până la scaunul Crăieĭ agiungând, mare mórte în ómenĭ şi stricăciune pămîntuluĭ a făcut (măcar că numele cetăţeĭ scaunuluĭ unguresci, nu pomenésce, ce ḑice numaĭ,

că a fost o cetate pré tare, şi din tóte părţile cu apă încongiurată). Laslaŭ, Craiul unguresc, vĕḑênd că cu ce să stea împotriva atâta genune de tatarĭ, nu va putea, cu puţineĭ, cariĭ pre lângă dînsul s'a tîmplat, să sĕ fie închis într'aceia cetate, şi trimiţênd solĭ pre la toţĭ Craiĭ şi Domniĭ creştinescĭ, şi maĭ cu deadinsul la Impĕratul Rîmuluĭ, să sĕ fie rugat să-ĭ dea agiutor să pótă sta în potriva a nepriatenĭ şi vrăjmaşĭ de obşte a tot némul creştinesc; ce puţin şi maĭ nimica agiutor a putut de la dînşiĭ lua, de care lucru Ladislav, de tot agiutorul omenesc părăsit, şi de ale sale puterĭ slab şi neputincios vĕḑêndu-se, să sĕ fie suit într'un stîlp de marmură atât de inalt, cât de abia 'ĭ-s'a fost vĕḑênd vîrful; (Caută de te miră, stîlpul de marmură bulgăresc, cât este de înalt), din vîrful aceluĭ stîlp privind Laslăŭ cum ard şi pradă pe din afară Tătariĭ luĭ Batie, cu lacrămĭ fierbinţĭ să fie început a sĕ ruga luĭ Dumnezeŭ, ca numaĭ din ceriŭ dóră să-ĭ trimită agiutor, care să-l litroséscă[1]) şi pe dînsul şi pe ţara luĭ, de sub focul şi sabia Tătarilor. Iară lacrămile luĭ Laslăŭ, carile a fost vĕrsând, atâta să fie fost de fierbinţĭ şi de iuţĭ, cât stîlpul acela de marmură din vîrf şi până la temelie să-l fie potricălit (acésta povéste este,

---

[1]) A litrosi = a mântui.

căria noĭ Moldoveniĭ îĭ ḑicem minciună cu córne). Aşa Laslăŭ fiind cu tot gândul către agiutorul din ceriŭ şi cu trupul asupra stîlpuluĭ ridicat, de năprasnă să fie vĕḑut un cal pré frumos înşelat, înfrînat, la rădăcina stîlpuluĭ, de nime neţinut stând, şi pre şea să fie avut un topor de céle lungĭ în códă (carele pórtă la noĭ unguréniĭ); el la cal uitându-se să fie auḑit un glas ci-l strigă: Laslăe! Laslăe! El întorcêndu-şĭ ochiĭ să fie vĕḑut un om bătrîn, carile să-ĭ fie ḑis: Nu te téme Laslăe! căcĭ Dumnezeŭ a căutat spre lacrămile tale şi a ascultat rugămintea ta, şi 'ţi-a dăruit biruinţă asupra vrăjmaşilor Busurmanĭ. — Acésta ḑicênd bătrînul acéla să sĕ fie făcut nevĕḑut. Laslăŭ pricepênd, că agiutorul 'ĭ-este trimis de la Dumnezeŭ, coborându-se de pe stîlp, să fie încălecat pe calul cel năsdrăvan, din ceriŭ coborît, şi să fie luat a mână toporul cel din aer oţĕlit, şi aşa îmbărbătind pre ceĭ puţinĭ aĭ sĕĭ, ce avea în cetate, să fie deschis porţile şi fără véste să fie dat năvală Tatarilor, cariĭ acmu ardeaŭ şi prădaŭ tîrgul pe din afara cetăţeĭ; iară Tatariĭ vĕḑênd că li s'a pornit Laslăŭ asupra, ca morţĭ de frică, de nimică alta apucându-se, numaĭ de fugă să fie plecat. Ladislaŭ cu Unguriĭ sĕĭ tot de aprópe gonindu-ĭ şi fărămându-ĭ, mulţime de dînşiĭ să fie omorît. Iară Batie Hanul, vĕḑênd risipa Tatarilor sĕĭ şi biruinţa

la Ungurii a veni, altă ce a avut cu pradă agonisit, *să fie lepădat* tot *și numaĭ* pe sora luĭ Laslăŭ (pre carea cu câte-va ḑile maĭ din nainte a fost robit'o) pe sapa caluluĭ după sine aruncând'o, să fie plecat fuga, socotind ca dóră cu fuga va putea scăpa. Ce Laslăŭ Craiul de cât toțĭ și maĭ vitéz, și maĭ vîrtos fiind, să fie luat în gónă pe Batie, și agiongându'l din dos, n'a fost putând sĕ-l lovască de sora-sa, pentru carea să fie ḑis: Soro! plécăţĭ capul într'o parte, pentru ca să pociŭ lovi pe păgânul. Ce sora maĭ mult păgânuluĭ agiutând, de cât fraţîne-seŭ, orĭ când să întindea Laslaŭ cu toporul, să tae capul luĭ Batie, iară ea să sĕ fie fost plecând într'acea parte, şi să-l fie fost scutind (căcĭ acmu Batie 'şĭ-a fost'o luat muiare, şi ca o muiare maĭ iubea viaţa bărbatuluĭ de cât fraţîne-sĕŭ). Laslăŭ până maĭ pre urmă cunoscând, precum soru-sa în tot chipul silésce să apere pe Busurman, şi maĭ mult ferésce viaţa luĭ, de cât a fraţîne-sĕŭ, într'amândoĭ ca nisce nepriatinĭ tot odată toporul să-şĭ fie îndreptat, şi aşa de tare să-ĭ fie lovit, cât cu o lovală pe amândoĭ de o dată să-ĭ fie despicat din cap până în oblâncul şeleĭ. Aşa vitézul acela Laslăŭ după ce a ucis şi pe Batie şi pe soru-sa, cu mare isbândă la cetate-şĭ întorcându-se, să fie poruncit să sĕ ia samă Tatarilor, pre cariĭ 'ĭ-a prins viĭ,

şi după ce a aflat mulţime de dânşiĭ fără numĕr de multă, să fie ḑis, că orĭ cariĭ dintre păgânĭ ar vré să sĕ boteze, să fie ertaţĭ, iară cariĭ a sĕ creştina n'ar primi, pre aceia pre toţĭ până la unul să-ĭ omóre; şi aşa să fie şi făcut.

Iară boiariĭ unguresci şi cetăţéniĭ împreună cu tot nórodul vrând, ca pomenirea slaveĭ luĭ Laslăŭ, în vécĭ nemuritóre să rămâe, făcênd chipul luĭ Laslăŭ de aramă vĕrsat pe cal călare, şi în mână toporul ţiind, să-l fie pus în vîrful aceluĭ stîlp, pre carile s'a fost urcat Laslăŭ, când s'a fost rugând luĭ Dumnezeŭ, carile, ḑice, că şi până astă-ḑĭ stă.

Acestea dară sunt, carile de Laslăŭ vrăjitorul, apoĭ şi sfîntul, povestésce chronicul bulgăresc; şi tocmaĭ ca acéste şi maĭ pre urmă am aflat, şi la un chronic rusesc, carile sĕ cunósce, că din cel bulgăresc, acéstă povéste din cuvênt în cuvênt să o fie luat. Iară al-alte câte maĭ multe adaoge Simeon saŭ altul asemenea luĭ măzac maĭ din nainte de cât dânsul, adecă de Romaniĭ ceĭ din temniţele Rîmuluĭ scoşĭ, şi într'agiutorul luĭ Laslaŭ trimişĭ, de unde să le fie scornit, nicĭ cum maĭ mult a afla nu putem, fără cât socotim, că din Istoria a doĭ Craĭ, pre două deosebite vrémĭ tîmplate, o basnă ciudată ca acésta alcătuind, prostimiĭ să o crédă, cu condeiul hârtia a muruit; iară cum din-

tr'acéste două adevĕrate Istorii o basnă să să fie scornit, iată aicea vom arăta.

CAP. XIV.

Arată-sĕ, precum acéstă basnă cu Lăslăŭ, este scornită din Istoria adevĕrată a doĭ Craĭ unguresci.

Nu ne-a eşit din minte, iubite cetitorule, că giuruinţa nóstră a fost, ca fără nicĭ o durére, saŭ bucurie a inimeĭ, orĭ-ce streinĭ de némul nostru, verĭ bine, verĭ rĕŭ în scrisorile sale ar fi pomenit, fără nicĭ o împotrivire, din gândul nostru măcar un cuvênt să nu adăogem, şi nicĭ alt-fel de probozire să le dăm, fără numaĭ iarăşĭ în ce şi cu ce alţĭ Istoricĭ, de credinţă vrednicĭ, 'ĭ-ar dojeni; însă acésta noĭ pentru Istoricĭ şi pentru cariĭ măcar cât de pe puţin în numĕrul scriitorilor sunt priimiţĭ, am giuruit, iară nu şi pentru blojbitorĭ, şi din tótă cărarea Istoricĭ adevĕrat rătăciţĭ; pentru care lucru ertare de la cetitorĭ poftind, ne vom apuca, cât maĭ pre scurt vom putea, căptuşala acesteĭ basne, până la goliciune sĕ o descoperim şi la trupul eĭ cât de grozavă şi de scârnavă să fie, tuturor să o arĕtăm. Fără nicĭ un pripus suntem, precum basna acésta din două adevĕrate Istorii a doĭ Craĭ (cariĭ prin deosebite vrémĭ aŭ

crăit în ţara unguréscă) să o fie alcătuit orĭ Simeon, orĭ cine altul ar fi fost cel din tâiŭ a eĭ scornitor.

Decĭ o istorie éste, carea s'a tâmplat pre vrémile luĭ Solomon şi a Gheizeĭ fraţilor, cariĭ pre la anul de Chr. 1062, aŭ fost amândoĭ împreună Craĭ ţĕriĭ ungurescĭ, iară alta pe vrémea a Beleĭ al patrulea, ficiorul luĭ Andreĭ al doilea, carile a fost Craĭ pe la anul de la Chr. 1235, precum scrie Anton Bonfin la aceiaşĭ anĭ unde pre larg, de lucrurile în vrémile acelor Craĭ tâmplate, pomenésce. Aşişderea chronologia luĭ Avram Barclai mărturisésce, precum între aceştĭ doĭ Craĭ aprópe de două vacurĭ, adecă două sute de anĭ să fie trecut.

Intâiŭ dară însemnéze cetitorul nostru, că basna bulgăréscă çice, precum Batie a fost acela, carile intrând în ţara ungurésca, l'a omorît Lăslăŭ cu toporul; iară Istoria adeverată a luĭ Bonfin, şi alţiĭ toţĭ, cariĭ după Bonfin, aŭ scris, çice, precum când a intrat Batie în ţara ungurésca, a fost Craĭ Bela, ficiorul luĭ Andreĭ, unde altă nu veĭ auçi de la pomenitul Bonfin, fără numaĭ, că biruind Batie pe Bela Craiul cu rĕsboĭ, tótă ţara ungurésca sub foc şi sub fier să fie pus, şi precum Bela scăpat de tótă nădejdea cu puţinĭ să fie hălăduit la Austria şi acolo cu multe nevoĭ şi becisniciĭ

să sĕ fie isbit aprópe de patru anĭ, adecă până când Batie cu Tatariĭ sĕĭ, de pradă şi de mórte săturându-sĕ, de bună voe iarăşĭ s'a întors în Tătărime, de unde eşise; într'un cuvênt, cât a stătut Batie în părţile ţĕri ungurescĭ, Istoria tot rĕŭ peste rĕŭ, şi mórte de foc şi de fier pomenésce; iară pentru biruinţă asupra Tatarilor, măcar o slovă nu sĕ află; şi aşa basna pentru Romaniĭ de la Rîm, Craiuluĭ unguresc împotriva luĭ Batie într'agiutor trimişi, şi biruinţa Craiuluĭ unguresc (precum este firea basneĭ) iasă adevĕrată minciună; nicĭ cu altă povéste din Istoriă, basna acésta a potrivi putem, fără numaĭ dóră de va fi cetit mâzacul acela, pentru Comani-Romanĭ, căcĭ pre vrémea Beleĭ, aceĭ Comanĭ aŭ fost lăcuind prin Podolia, ţĕrĭ leşéscĭ, şi sculându-se o samă dintr'înşiĭ, aŭ mers de s'aŭ închinat Craiuluĭ unguresc, şi s'aŭ botezat cu toţiĭ, cărora Craiul le-aŭ dat loc de aşezĕmênt în ţara unguréscă, peste apa Tiseĭ, de cea parte; ce acésta povéste nicĭ o potrivire cu basna avênd, să venim la povéstea luĭ Vladislav, căruia chronicile 'ĭ ḑic cel sfînt, carile a avut multe şi vrăjmaşe rĕsbóie cu Uniĭ şi cel maĭ grósnic pe urmă cu Ghiula, Domnul Unilor, iară nu cu Batie, carea povéste multă asemănare avênd cu basna luĭ Simeon, cât sĕ va putea maĭ pre scurt şi maĭ curat, aicea o vom arĕta :

Bonfin, pentru lucrurile unguresci, iscusit Istoric scrie: precum crăînd în ţara unguréscă Solomon, la anul de la Chr. 1062, s'a sculat Ghiula hanul Hunilor, şi cu mare pradă a intrat în ţara unguréscă, împotriva a căruia Solomon Craiul împreună cu fraţii sěi (carii şi hatmani oştilor eraŭ) cu Gheiza şi cu Ladislav (pre acesta póte fi, înţelége mâzacul Simeon să fie Lăslăul luĭ), şi cu tótă óstea, carea după strîmtórea vrémeĭ aŭ putut strînge, mergênd le-aŭ eşit înainte la cetatea Doboc sub muntele ce sě chiamă Herlem, unde vrăjmaş dintr'âmbe părţile răsboĭ, făcêndu-se, fură Ungurii biruitorĭ. — Aicea ḑice Bonfin:

«Nu putem trece cu cuvîntul minunat lucrul carile a isprăvit «Ladislav. Că vȩ̌ḑênd Ladislav pre un Un, carile o fată fecióră «apucând, o aruncase pe cal după sine, şi cât ce putea să scape «fugea, s'a luat Ladislav a-'l goni, şi pentru căcĭ 'i sě păruse, «că este fata episcopuiuĭ de Varadin, şi pentru maĭ dedins, ca «sě-ĭ scutéscă curata-ĭ feciorie din spurcăciunea păgânuluĭ, cu «tot de-a-dinsul 'l întirca[1]) şi acmu din cal agiongându-l, însă «şi de rană ce avea, fiind orĭ cât slăbit, şi pentru ca nu cumva «pe fecióră să lovască, ferindu-se, a strigat: O fecióră! dăte «gios de pe cal, şi împreună trage cu tine şi pe păgânul răpi«tor. Fecióra cuvêntul luĭ Ladislav cu lucrul îndată plinind, şi «apucând pe păgân, l'a pornit de pe cal, şi amândoĭ aŭ căḑut «de pe cal la pământ. Ladislav, dacă a vȩ̌ḑut pe Un dat gios, «socoti, că nevrédnic de bărbăţia sa lucru va fi, de nu va des

[1]) A întiri = a înteţi.

«căleca şi el, şi singur la singur să mérgă; şi aşa îndată des-«călecând, şi de luptă apucându-se, cu toporul (care după obi-«ceiul unguresc purta) lovindu-l, 'ĭ-a sburat capul.

«Uniĭ din Istoricĭ — (ḑice Bonfin) scriŭ precum luptându-se «Ladislav cu Unul, fecióra să fie apucat săcurea, şi ia să fie «tăiat capul Unuluĭ. Impotrivă scriŭ alţiĭ, povéstind, precum «pentru Un să sĕ fie pus, şi să sĕ fie rugat luĭ I aslăŭ să nu-l «omóră. La acésta's povéste adaog alţiĭ, (ḑice Bonfin) precum «Ladislav să fie avut un cal, carele nu numaĭ de picióre să fie «fost maĭ bun, şi la trup maĭ frumos de cât toţĭ caiĭ, ce încă «şi la fire cu multul pe toţĭ să fie covârşind, căcĭ voia şi pofta «Domnuluĭ sĕŭ, ca cum ar fi avut minte, a fost pricepênd; aşa «a fost învĕţat, cât în rĕsboiŭ şi el pre nepriatin cu gura a fost «apucând, şi dându-l gios, cu piciórele l'a fost stropşind; de «la stăpânul sĕŭ măcar o dată n'a fost fugind şi la loc de pri-«mejdie mare, isteciunea priceperei a fost arĕtând.»

In scurt Bonfin atâta va să ḑică de calul luĭ Ladislav, cât ḑic Arapiĭ de Kiohiemoniĭ sĕĭ; şi puţin maĭ gios iară-şĭ la acelaş loc ḑice Bonfin:

«Atâta fărâmătură şi omor aŭ făcut Unguriĭ în Unĭ, cât nicĭ «unul măcar de povéste n'a scăpat. Iară Solomon Craiul cu «fraţiĭ sĕĭ Gheiza şi Ladislav, cu mare isbândă şi biruinţă ca «acésta, mulţime de robĭ de la păgânĭ, mântuind, şi tótă prada «întorcênd, cu slăvită bucurie s'aŭ întors în ţara ungurésca, «unde ḑiua biruinţeĭ, între praznicile anuluĭ punnd, cu veselie «de obştie, şi cu cântărĭ sfinte aŭ mulţumit luĭ Dumnezeŭ.»

Ieie aminte aicĭ, fiete-cine, şi socotéscă cursul Istorie adevĕrate, adecă de bărbăţia şi vitejia luĭ Ladislav, de fecióra, carea a scos'o de la păgân,

de toporul carele a tăiat pe Un cu dânsul, de aceiaş fată, cum după socotéla a unor scriitorĭ a fost cădut cu rugăminte la Ladislav pentru stăpânu-sĕŭ; aşişderea bunătatea şi priceperea caluluĭ, deosebită dintr'alte dobitóce, precum ḑic proştiĭ noştriĭ ca cum ar fi fost năsdrăvan, căcĭ a fost putênd alege, cine-ĭ stăpânu-sĕŭ, şi cine-ĭ nepriatin, împotriva a căruia împreună cu stăpânu-sĕŭ s'a fost bătênd, şi precum la vréme de primejdie, măcar slobod, pe stăpânu-sĕŭ n'a fost părăsind, şi altele pe amĕnuntul câte maĭ sus am pomenit, de le va lua cine-va séma binişor, aŭ nu tóte aievea arată, că din curată a adevĕruluĭ Istorieĭ fontână, piştélniţa basneĭ bulgărescĭ să sĕ fie abătut, şi în gura minciunosuluĭ ca într'o baltă stătătóre să sĕ fie împuţit? Aşişderea alalte a basneĭ părţĭ carele urméză, de unde le-aŭ smult şi cum le-aŭ în minciuna luĭ schimosit, iată acmu vom arĕta.

Acelaş Istoric Bonfin, Istoria sa înainte ducênd, ḑice:

«După ce a cădut între Solomon şi între Ladislav vrajbă, «Simeon a făcut legămînt cu Cutesc Domnul Unilor în potriva «luĭ Ladislav, într'acesta chip, ca Solomon să dea muiére pe «fata sa luĭ Cutesc, şi tótă Transilvania adecă Ţara Ardéluluĭ, «să o dea să fie vecĭnică moşie Unilor.»

De aicea aievea să cunósce că básnuitorul îndărăpt puind cuvintele povéstei şi numerile[1]) schimbând, ḑice: Că Batie a fost luat întâiŭ în robie, apoĭ şi muiére pre sora luĭ Ladislav; iară Istoria împotrivă ḑice, că Solomon, pentru ca maĭ tare şi vecĭnic legămînt să facă cu Uniĭ, 'şĭ-a fost tocmit, să dea pe fata sa muére luĭ Cutesc Domnul Unilor.

Aşişderea Istoria scrie:

«Precum Solomon pentru dreptatea sa ar fi putut să céră «agiutor de la Impĕratul Henric (căcĭ pe atuncĭ acela era Im«pĕrat Impĕrăţieĭ apusuluĭ), însă aceia, ḑice că n'a făcut'o, pen«tru căcĭ şcia că Kesarul era împedicat cu oştenire în două «părţĭ, căcĭ şi Papa şi Saxonie tot o dată s'aŭ fost sculat cu «oştĭ, asupră.»

Iară basna spune, precum Laslăŭ să fie cerut óste într'agiutor împotriva luĭ Batie şi a Tatarilor luĭ, şi ce Solomon a isprăvi nicĭ s'a ispitit; iară basna ḑice, că Laslăŭ cerşind agiutor, a şi luat, adecă tălhariĭ aceĭ în temniţele Rîmuluĭ de atâta vréme închişĭ.

Bonfin, înainte vorόva ţiindu-şĭ, ḑice:

«Ladislav, după ce a gonit pe Solomon de la Crăiă şi a «apucat el scaunul şi tótă stăpânirea, fără zăbavă s'a sculat

---

[1]) Numerile = numele.

«hatmanul Unilor Copulh, ficiorul luĭ Krul, şi intrând în ţara «Ardéluluĭ până la Varadin şi până la Tocai, fórte rĕŭ a pră·«dat'o, şi mulţime de robĭ şi de Plianĭ apucând, s'a fost întors «înapoĭ şi agiongênd la apa Timişuluĭ (de pe acéstă apă cetatea «Timişvaruluĭ 'şĭ-a luat numele), acolo la trecătóre 'ĭ-a împre-«surat şi Ladislav cu oştile sale, dându-le năvală în malul tre-«cătóreĭ, mare vărsare de sânge de âmbe părţile s'a făcut; ce «robiĭ veḑênd agiutorul, ce le venisĕ, toţĭ odată unul altuia «legăturile deslegând, cu muiarĭ cu copiĭ, aŭ dat şi eĭ de altă «parte năvală în Unĭ: şi aşa de o parte Ladislav cu Unguriĭ, «iară de altă parte robiĭ, dând rĕsboiŭ bărbătésce, până maĭ pre «urmă aŭ biruit pre Unĭ, şi atâta 'i-aŭ omorît şi 'i-aŭ înecat, «cât maĭ mult de unul (căruia 'i-a fost numele Sekeno) viŭ n'a «scăpat.»

Maĭ pomenésce şi acésta Bonfin, că:

«Ladislav după ce a agions în urmă pe Unĭ şi vĕḑênd atâta «mulţime ce era, întâiŭ să fie stătut la rugă, şi cu fierbinţĭ la-«crămĭ să sĕ fie rugat de la Dumnezeŭ agiutor, socotind că «singura puterea sa, nu este să sĕ pue în potriva a atâta pă-«gânătate.»

Socotéscă şi aicea cetitorul, şi cunóscă schimositura basneĭ, carea pentru Copulh, pune pe Batie; pentru apa Timişuluĭ, pune a Siretuluĭ; pentru lacrămile luĭ Ladislav în malul apeĭ, pune a luĭ Laslăŭ al sĕŭ în vîrful stîlpuluĭ celuĭ de marmur, şi pentru robiĭ ce 'şĭ-aŭ sfărămat legăturile, şi aŭ dat luĭ Ladislav şi şie agiutor, pune pe tâlhariĭ din legăturile temniţelor Rîmuluĭ. Iară de unde sĕ fie luat băsnuitorul de ḑice, că acel Impĕrat a

Rîmuluĭ s'a fost giorat, nime de sabia luĭ să nu móră, acésta nicĭ cum a o desloşi n'am putut, căcĭ *nicĭ un istoric* sĕ *aibă* ceva asemănare cu acéstă basnă, cevaş să scrie n'am aflat, fără numaĭ dóră de va fi schimosit cuvintele luĭ Ladislav, carile pentru Uniĭ biruiţĭ, către óstea sa ḑice, şi în locul luĭ Ladislav va fi pus pe Impĕratul Rîmuluĭ, iar cuvintele luĭ Ladislav, Bonfin aşa le pomenésce :

«Parcite humano sanguini milites, parcite. Sat cruoris hostibus «effusum. Fugientem capite multitudinem, ut si forte ad ortho-«doxam fidem animum advestere voluerint, Dei populum amplifi-«cemus» — *adecă :* «Cruţaţĭ oş'aşilor meĭ, cruţaţĭ sângeluĭ ome-«nesc, destulă vărsare s'a făcut de sânge nepriatenesc. Prindeţĭ «numaĭ (iar nu omorîţĭ) mulţimea ce fuge când ailea sĕ vor în-«tórce cu inima către credinţa orthodoxieĭ şi vom îmmulţi po-«porul luĭ Dumnezeŭ.»

Maĭ este a luĭ Ladislav şi altă povéste, în carea Bonfin aşişderea pomenésce, precum alalţĭ Unĭ auḑind de prăpădirea Domnuluĭ lor cu tótă óstea în ţara unguréscă, cu toţiĭ să sĕ fie sculat, şi încă luând în soţie şi pe Cumanĭ şi pe Amazonĭ, şi pe Ruşĭ, de isnóvă să fie intrat cu pradă în ţara unguréscă, cărora Ladislav cu óste înainte eşind, ca şi pe ceĭ din tâiŭ, încă şi maĭ rĕŭ să-ĭ fie bătut, şi aşaş singur cu toporul ce purta, să fie tăiat capul luĭ Ak, Domnul Unilor.

Aşişderea din altă povéste a luĭ Bonfin, tot a-coloş puţin maĭ gios, póte să fie mutat basna numele apeĭ Visla cu Sirétiul. Căcĭ Ladislav vĕḑênd, că Ruşiĭ în rĕsboiul dintâiŭ, s'aŭ fost însoţit cu Uniĭ, pentru maĭ cu multul să-şĭ rĕsplătéscă şi asupra lor, ce Ruşiĭ la pace cu rugăminte plecându-se, 'şĭ-aŭ aşeḑat lucrurile cu Ladislav, iară Leşiĭ tot în pisma lor stând, Ladislav greŭ, însă cu biruinţă rĕsboiŭ a avut cu dênşiĭ şi aşa după biruinţă tot aruncându-ĭ şi sfărmându-ĭ, să-ĭ fie gonit până 'i-aŭ trecut peste apa Vistuleĭ.

Rĕmas'a acmu să videm, de s'a scornit şi minciuna pentru stîlpul, carele ḑice bulgariul, precum să fie ridicat cetăţéniĭ în slava luĭ Ladislav. Ce şi acésta tot din Istoria luĭ Bonfin să fie căptuşită aievea este; că Bonfin ḑice:

«Ladislav, după ce a dobândit atâtea biruinţe, asupra tuturor «nepriatenilor sĕĭ, să sĕ fie dat câtă-va vréme rĕpausuluĭ, în «carea vréme în chip de vênătóre trecênd pre locul, ce să «chémă batorian, cu îndemnare ceréscă îmbiat fiind, acolo în «slava pré curateĭ Fecióre pe apa Hrisuluĭ să fie zidit o bise«rică pré înaltă şi pré frumósă.»

Acestea sunt dară rĕsbóele şi biruinţele carile Istoriile adevĕrate pomenesc, să fie avut Ladislav, ce l'a poreclit sfintul, asupra Unilor, pre carile hloricariĭ (iar nu chronicariĭ) pomeniţĭ amestecându-le şi schimosindu-le, blăstămăţésce cu duhul

minciuneĭ le-aŭ spurcat, şi ca un stârv lângă drum mort, carile nările drumeţilor bântuésce; aşa eĭ uréchile a multora cu minciuna acésta împlând, de atâta vréme până acmu, ceĭ maĭ proştĭ la socotélă, şi în istoriile adevĕrate ne ispitiţĭ, în loc de istorie adevĕrată, a creḑut'o. Ce noĭ pentru ca să desloşim acésta, póte fi maĭ mult ne vom fi zăbovit, de cât răbdăreĭ cetitoruluĭ nostru ar fi trebuit. Acmu dară basnile, iarăşĭ băsnuitorilor, lăsând, la rândul cuvêntuluĭ, să venim.

CAP. XV.

De părérea acelora, carii priimesc precum coloniile romanescĭ de la Traian să sĕ fie aşezat în Dakia, însă pe acéleaşĭ alţĭ Impĕraţĭ următorĭ, iarăşĭ să le fie ridicat, şi să le fie tras înapoĭ.

Acéstă părere a multor din scriitorĭ, măcar că cu câte-va vacurĭ după viaţa luĭ Traian la ivală'a eşit, şi rîndul eĭ ar fi poftit ca la locul şi la vremea ce s'a întêmplat, acolo să o aducem, însă noĭ puind în socotélă, că până a nu aduce la mijloc mărturiile scriitorilor, pentru aşezĕmîntul Romanilor în Dakia şi pentru necurmat traiul lor într'însa, întâiŭ cevaş măcar ne ḑis şi ne arĕtat să nu lăsăm orĭ ce într'alt chip şi în potriva socotéleĭ de obşte, s'ar părea. Acéstă dară povéste, precum Romani de

la Traian Impĕrat, în Dakia puşĭ şi aşezaţĭ, maĭ pre urmă Avrelie[1]) Impĕrat iarăşĭ să-ĭ fie trecut peste Dunăre în Misia, la câţĭ-va istoricĭ (a cărora credinţă nu sĕ póte lepăda) pomenită o facem; de la carea ceĭ ce vor, şi sĕ silesc să arate, precum Româniĭ noştri să nu fie din Romanĭ trăgêndu-se, pareli-sĕ că tare putere agonisesc.

Argumenturile dovédeĭ lor cu acéstă povéste din ceĭ maĭ vechĭ Istoricĭ, cariĭ de acéstă povéste să fie pomenit sunt: Vopiscus, Iornandis, Suida, şi câţĭ-va alţiĭ acestora următorĭ. Ce Vopiscus maĭ pre larg şi maĭ curat scriind, precum sunt cuvintele luĭ aice le vom aduce:

«(Avrelian) ḑice, Dakia peste Dunăre, pre carea Traian o «făcuse provincie romanéscă, pustiindu-se tótă Iliria şi Misia, «socotind, că nu o va maĭ putea ţinea, a scos din cetăţile şi «din locurile eĭ pe Românĭ, şi 'ĭ-aŭ aşezat în mijlocul Misieĭ, «şi 'ĭ-aŭ mutat numele ḑicêndu-ĭ Dakia, carea acmu desparte «Misia-de-sus de la Misia-de-gios, şi fiind maĭ dinainte Dakia «denastânga Dunăreĭ (precum curge spre mare) acmu cea de «Avrelian descălecată, stă denadrépta Dunăreĭ.»

Acéstă povéste, atâta este de adevĕrată precum este şi povéstea carea arată descălecătura Dakieĭ cu Romaniĭ de la Traian, precum şi maĭ pre larg sĕ va vedea, unde va veni rândul Istorieĭ să în-

---

[1]) Avrelie = Aurelian.

semnăm lucrurile tâmplate pe vrémea acestuĭ Avrelian Impĕrat; însă nóuă frumósă şi nebiruită dovadă ne dă acest Istoric în potriva acelora, ce nicĭ cum nu primesc, Româniĭ din Dakia să fie Romanĭ de la Italia, de vréme ce curat arată, că Avrelian a ridicat Româniĭ de Traian puşĭ în Dakia, şi 'ĭ-aŭ trecut numaĭ peste Dunăre în Misia. Iară de la aşezĕmîntul Romanilor în Dakia, până la acest Avrelian aŭ trecut la mijloc 167 de anĭ, prin care vréme Romaniĭ necurmat în Dakia aŭ lăcuit, iară precum aceiaşĭ Romanĭ, să sĕ fie întors iarăşĭ în Dakia şi decia nicĭ cum vre-o dată, să nu o fi maĭ părăsit, ce aşaş până la vrémile nóstre tot într'însa necurmat să fie lăcuit, tot trupul Istorieĭ nóstre va arĕta, aducênd mărturiile a scriitorilor, cariĭ după vrémĭ, şi după Impăraţiĭ ce împĕrăţia, aŭ însemnat de lucrurile Romanilor, carile s'aŭ tâmplat în Dakia. Insă aicea nu vrum să trécem cu condeiul nesocotită îndrăsnéla luĭ Stanislav Sarniţie, carile vrênd, Româniĭ noştriĭ nu din Romanĭ, ci din Dakiĭ ceĭ vechĭ să sĕ fie trăgênd, să arate, apucă aceste maĭ sus pomenite cuvinte şi după a sa plăcére, mutând gândul şi socotéla scriitorilor, celor vechĭ, într'acesta chip ḑice: [1])

---

[1]) Sarniţie cartea 6. cap. 18.

«(Sloboziile acéle a luĭ Traian Impĕrat, Adrian şi alţĭ Im-
«pĕraţĭ maĭ pre urmă iarăşĭ le-aŭ dus înapoĭ la Italia).»

Aicea Sarniţie, în locul luĭ Avrelian (carele pre-
cum ḑisăm, a fost cu 167 anĭ maĭ pre urmă) pune
pe Adrian, carele a stătut la Impĕrăţie îndată
după mórtea luĭ Traian; şi în locul Misieĭ, pune
Italia, care cuvênt nicĭ un Istoric nu l'a ḑis. —
De pe aceste abătute din cărarea adevĕruluĭ, a
luĭ Sarniţie cuvinte, cât să fie de schipătând Istoria
luĭ pentru némul Românilor, fiete cine póte cu-
nósce, nicĭ maĭ mult ar fi trebuit cu une cuvinte
fără temeiŭ ca acestea, auḑul cetitoruluĭ să supă-
răm; ce fiindu-ne dĕtoria cevaş ne ḑis, adică ce
la alţiĭ pentru moşia nóstră pomenit sĕ află, să
nu lasăm, precum inainte 'şĭ maĭ lungésce părerea,
aşa din cuvênt în cuvênt aicea a o arĕta, nu ne
vom lenevi.

Intr'alt loc a Istorieĭ séle, Sarniţie pomenindu'ş,
póte fi greşală, pe Adrian lasă, şi de Avrelian sĕ
apucă; insă şi aşa, altă socotélă împotriva soco-
téleĭ sale ceĭ dintâiŭ singur şie'şĭ scornésce, ade-
vĕrind, că de aŭ şi ridicat Avrelian acele sloboziĭ
a luĭ Traian, însă maĭ mulţĭ din Romanĭ să fie
rĕmas în Dakia.—Ce să venim la cuvintele luĭ:[1])

---

[1]) Sarniţie cartea 4. cap. 5.

«(Avrelian, ḑice, măcar că acéle legióne italienescĭ, pre carile «Traian odinióră în Dakia le băgase, înapoĭ le-aŭ scos; însă «coloniĭ (ca cum am ḑice ţĕraniĭ ceĭ maĭ proştĭ), şi cariĭ grija «caseĭ purtaŭ, acoloş aŭ rĕmas, cariĭ cu deprinderea graiuluĭ la«tinesc, aŭ stricat limba cea slovenéscă, cu carea şi acmu Va«lahiĭ sĕ slujăsc).»

O! minunate Sarniţie! cum poţĭ îndrăsni, că Româniĭ din Dakia astă-ḑĭ grăesc limba slovenéscă cu cea latinéscă stricată? Cum nu te uiţĭ la alţiĭ şi maĭ vechĭ, şi maĭ de ispravă de cât tine Isto. ricĭ, cariĭ într'un glas mărturisesc, că limba Ro· mânilor din temeiul eĭ, este din cea latinéscă? Noĭ maĭ mult ceva împotriva luĭ Sarniţie, a ḑice, nicĭ îndrăsnim, nicĭ ne trebue, fără cât în limba nóstră 'l întrebăm: *Ce facĭ Sarniţie?* latinesce 'i-am ḑice: *Quid facis Sarniţie?* slovenesce: *Cĭto délaişĭ Sarniţie?* şi de acésta próstă întrebare, el singur socotéscă, limba românéscă, din cea latinéscă, aŭ din cea slovenéscă este stricată?

Ce noĭ pentru a luĭ Sarniţie părére maĭ puţină grijă purtând, ne uităm la ceĭ vechĭ şi de credinţă vrédnicĭ istoricĭ, cariĭ cu bună sémă pomenesc, precum Avrelian să fié mutat pe Romanĭ din Dakia în Misia. — *Hic labor, hic opus* — acesta'ĭ lucrul, aicea este osteninţa, pentru ca să cercăm, şi iarăşĭ din Istoricĭ, în cuvintele a cărora prepus să nu fie, să arĕtăm, precum de aŭ şi trecut Ro-

manii din Dakia pe vrémea luĭ Avrelian în Misia, iarăşĭ în curînd să sĕ fie întors la locurile sale cele de moşie, adecă în Dakia. Ce acésta fiind tot propositul Istorieĭ nóstre, putesĕ-va, nădăjduesc, a sĕ însciinţa cetitorul nostru din tot cursul chronologhieĭ, unde pre la locurile trebuitóre, în destul mărturiĭ înnainte sĕ vor aduce. Iară acmu vine rândul să arĕtăm cea maĭ de pre urmă socotélă, adecă să aducem tóte mărturiile Istoricilor pre scurt, carile dovedesc, precum Dakia a fost de la Traian Impĕrat cu cetăţenĭ şi oştenĭ vechĭ Romanĭ, descălecată, şi decia, precum aceiaşĭ Romanĭ să fie moşiĭ strămoşiĭ Românilor, cariĭ şi astă-ḑĭ în părţile Dakieĭ lăcuitorĭ sĕ află, adecă Moldoveniĭ, Munteniĭ, Ardeleniĭ, Maramorăşaniĭ, Româniĭ de peste Dunăre, şi Koţovlahiĭ din ţara grecéscă; căcĭ tóte aceste popóre, dintr'aceiaşĭ Romanĭ a luĭ Traian să fie, nu numaĭ limba şi graiul, ce şi a tuturor vrémilor Istoricĭ, mărturisesc.

CAP. XVI.

Aducu-sĕ pre scurt mărturiile a multor Istoricĭ, cariĭ în scrisorile sale adevĕresc, precum Ulpie Traian Impĕrat, a descălecat Dakia cu cetăţenĭ de la Roma, şi cu oştenĭ bătrânĭ Romanĭ, şi precum Româniĭ ceştĭ ce astă-ḑĭ lăcuesc în Dakia, sunt dintr'acelaş ném şi dintr'aceiaş viţă a acelorașĭ Romanĭ.

Ulpie Traian după ce a desrădăcinat pe Dakĭ din ţĕrile Dakieĭ, precum prin tótă Dakia, încă şi în Misia, mulţime de Romanĭ să fie pus în sălăşluire vecĭnică, cât în capetele trecute am pomenit, destulă, precum ni sĕ pare dovadă ar fi fost, nicĭ ne-ar fi trebuit aceléşĭ maĭ de multe orĭ a le poftori; însă pentru ca să pótă cetitoriul sub privala ochiuluĭ tot-o-dată, şi tot într'un loc să cuprindă, orĭ cât şi ce toţĭ scriitoriĭ prin multe, peste o sută de vacurĭ pentru Româniĭ din Dakia scris ne-aŭ lăsat, nu fără plăcerea luĭ, măcar că cu câtă-va osteninţă 'i-ar fi, cam pre scurt în loc de epitomie (culegere pre scurt) aicea înaintea privéleĭ să-i-le punem, din carile maĭ pre urmă, şi luĭ ce-i-sĕ va părea, a giodeca, tot cu a sa slobozenie, sĕ va putea sluji.

Maĭ vechĭ dintre toţĭ Istoriciĭ, cariĭ de lucrurile luĭ Ulpie Traian a scris, este *Dion*, carile şi viaţa aceluĭ Impĕrat, pre amăruntul a scris. — Acesta

dară Dion în multe locurile Istorieĭ sale, iară maĭ ales la cartea 61, scrie așa:

«Traian Avgust, ḑice, după ce a stropșit pe Dakĭ, a adus în «Dakia, sloboziĭ de Romanĭ.»

Luĭ Dion urméză *Appian, Iornandis, Spartian, Avrelie Victor, Procopie Kesarénul, Xifilin* (carele și Patriarch Ţarigraduluĭ a fost), *Zonaras, Kedrinos, Coropolat, Parisiot,* și alalte tóte, precum a celor grecescĭ, așa a celor latinescĭ scriitorĭ céte, într'un glas și într'un cuvênt, tot aceiașĭ întăresc și adevĕresc; și maĭ cu dédins *Evtropie,* carile locul a o mie ar putea ţinea, în viaţa luĭ Adrian scrie așa: [1])

«Adrian, carile în urma luĭ Traian, a stătut la Impĕrăţie, «după mórtea luĭ Traian a lăsat Parthilor Armenia, Asiria, și «Mesopotamia, și ar fi părăsit și Dakia, de nu 'ĭ-ar fi fost frică «a lăsa să péră atâtea miĭ de cetăţenĭ Romanĭ, cariĭ trăiaŭ «acolo.»

Ca acestéșĭ cuvinte cetitorul și la Petavie[2]), iscusit a vrémilor sărnăluitor, va putea afla.

Acestor maĭ vechĭ, urmele calcă, ceĭ maĭ de pre mijlocul vacurilor scriitorĭ, și întâiŭ Procopie Kesarénul[3]), carile pe vrémile luĭ Justinian Impĕrat a

---

[1]) *Evtropie* — viaţa luĭ Adrian cap. 8. — [2]) *Petavie,* în sĕmăluirea vrémilor, la viaţa luĭ Traian. — [3]) *Procopie* — de ziditurile luĭ Justinian, cartea 4.

fost secretar la vestitul Velisarie. Acesta în cartea de zidirile luĭ Justinian, atâtea cetațĭ și orașe pomenésce în Dakia, că le-aŭ tocmit Justinian, carile aŭ fost făcute din temelia lor de Traian Impĕrat, de carile pre amăruntul și de tóte anume suntem să ḑicem, la viața luĭ Justinian; iară aicea numaĭ câte la propositul nostru caută vom pomeni. (Maĭ de mult, ḑice, Impĕrațiĭ pe marginile Dunăreĭ, peste tot locul și pe de ceasta parte, pe une locurĭ și pe de cea parte făcênd cetățĭ și orașe năbușélile Varvarilor opria.) Apoĭ într'aceiaș Istorie cartea 5:

«Dunărea, ḑice, care apă aprópe de Dakia este denastânga «eĭ începe a despărți pe Varvari, partea denadrépta, Romaniĭ «ținînd, pre care Dakie o chema (*ripensem*) malurósă. (Iară care «parte a Dakieĭ să fie fost acésta, în cea véche, hotărîre a Da-«kieĭ pre larg am arĕtat, pentru căcĭ *ripa* însemnéză mal).»

Și după ce însemnéză Procopie cetățile, carile aŭ fost făcut maĭ sus pe Dunăre, apoĭ ḑice:[1])

«Iară la gura Dunăreĭ a tocmit cetățile: Pinkul, Kupus și «Novele, și în potriva Novelor în céla uscat, adecă cum să «prinde despre Moldova, cetatea ce să chémă Literata; iară și «maĭ loutru de acéstea urméză cetățile: Contovazitis, Smornis, «Campsis, Tanata, Zeruis și Ducepratul.»

După acéstea este cetatea, care sĕ chémă capul bouluĭ, de Traian Avgustul zidită. (Și acésta so-

[1]) Procopi cartea 5.

cotim să fie adevĕrat pricina, pentru ce ţara Moldoveĭ are herbul sĕŭ, capul bouluĭ, iară nu ce băsnuesc une lătopisăţurĭ de pe bourul, carile împreună cu căţaua Molda să sĕ fie înecat în apa Moldoveĭ).

Apoĭ iarăşĭ acoleaş maĭ ḑice:

«De la capul bouluĭ maĭ sus este Cetăţuia Zanis, şi de la «Zanis nu departe, cetăţuia ce să chémă Pontis, adecă Podu-«rile.»

Iară acéstă cetate de unde să sĕ fie aşa numit, acelaş Istoric tot într'acélaş loc arată:

«Traian, ḑice, Avgustul, neputând suferi să fie hotarele Im«pĕrăţieĭ, hotărîte şi numaĭ cu Dunărea să sĕ închiză, a si'it «de a împreunat malurile Dunăreĭ cu pod. Meşterul poduluĭ a «fost Apollodor Damaschinénul, şi într'amêndouă capetele podu«luĭ, a zidit Traian două cetăţĭ, din carile una, care este de «cea parte, a chemat'o Theodora, iară alta care este în Dakia, «cu acelaşĭ a lucruluĭ nume a chemat'o podurĭ.»

După aceste maĭ pomenesce Procopie câte-va cetăţĭ de la Traian şi alţĭ Impĕraţĭ Romanĭ în Dakia, până în fundul Schitieĭ, şi peste Dakia făcute (precum la viaţa luĭ Justinian le veĭ vedea) cumu-ĭ Ivida (pre carea socotim să sĕ fie aşa chemat, de pe balta luĭ Ovidie, căria 'ĭ ḑicem noĭ Vidovul), Ighistul şi Ulmitov, pre carea maĭ dinainte de vrémile luĭ Justinian a fost apucat'o Slo-

vénií, și aŭ fost și sfârmat'o, apoĭ Justinian tocmind'o, cu óste a întărit'o.

Acestea dară cetăţĭ în Dakia, de ceĭ maĭ dinnainte Impăraţĭ a Romanilor, de la Traian până la Justinian făcute, și de Justinian tocmite și înnoite fiind, mare și neclătită dovadă sunt, că de vréme ce în vrémile luĭ Justinian în Dakia nóstră atâtea cetăţĭ de Romanĭ pline și lăcuite aŭ fost, cu cât maĭ vârtos de la Traian să fie Romaniĭ în Dakia așezaţĭ sĕ va putea crede.

Gheorghe Cherdinos, în culegerea istoriilor, arată precum marele Constantin să fie nascut într'o cetate a Dakieĭ, a căruia cuvinte precum sunt elinesce, iatăle-s :

«*Κωνσταντινος (ο χλωρος) ος εγεννησεν εξ Ελενης της πρω-*
«*της αυτου γυναικος Κωνσταντινον τον μεγαν και αγιον*
«*περι την Δακιας πολιν* = Constantin *Χλorus*, căruia 'i-s'a
«născut din Eleni, cea dintâiŭ muére, Constantin Marele și
«sfîntul, la cetatea Dakieĭ.»

Zonaras luând de la Appian scrie :[1])

«Traian, ḑice, după ce a bătut in'âiŭ pe Dakĭ, și ducênd cu
«sine soliĭ luĭ Dekebal la Roma cu triumf, adecă cu alaiŭ a
«intrat și a luat de la Senat titlul: *Dacicus*, adecă Dăcanul;
«iară în cel de pe urmă rĕsboiŭ, Dekebal singur șie mórte fă-
«cêndu-șĭ *καν τευθεν το εθνος το των Δακων και η χωρα*

---

[1]) Zonoras cartea 11, capul 212.

«σφων ρωμαιοις υπηκο ος γεγονε = de atuncea încóce nému1 *«Dakılor şi ţara lor a rĕmas sub supunerea Romanilor.»*

Acestaş Zonaras scrie, precum şi Maximin Lichinie, carile a ţinut pe sora mareluĭ Constantin şi soţie[1]) la Impĕrăţie, 'ĭ-a fost, să fie născut din Romaniĭ din Dakia. Acéstaş mărturisesce Isocrat Istoricul, după cariĭ urméză Bonfin.

Aceştĭ dară maĭ vechĭ lătinescĭ şi grecescĭ Istoricĭ, de Româniĭ noştriĭ în Dakia puşĭ şi trăitorĭ aşa; iară ceştĭ maĭ noĭ precum este *Nichita Honiatis*, *Ion Cantacuzin Impĕratul*, *Laonicos Halcocondila, Franţa Protovistiornis* pe Romaniĭ din Dakia sub numele Vlahilor 'ĭ cunosc, a cărora mărturiĭ sĕ vor vedea, unde va veni rîndul să arătăm, pe ce vréme Romaniĭ din Dakia aŭ început a sĕ chema Vlahi; însă acésta numaĭ de la Honiatis aicea a sĕ însemna, trebuitóre a fi am socotit, pentru ca să pricépă cetitorul, că Romaniĭ cariĭ aŭ fost trecut la Misia, aceştia aŭ luat întâiŭ numele de Vlahi, însă nu îndată, ce după mul'ă vréme. Zice dară Honiatis[2]) în curte cuvinte *«cariĭ maĭ înainte să chema Misiĭ, acmu sĕ chémă Vlahi.»* Acesta ḑice înţelegênd pentru Romaniĭ cariĭ aŭ fost lăcuind şi în Misia, de care lucru vedem, la

---

[1]) Soţie = coleg. — [2]) Honiatis cartea I cap.

aceştĭ maĭ próspeţĭ grecĭ scriitorĭ, că adesea pun Dakia în Misia şi Misia în Dakia, precum şi Lavnic Halcocondila[1]) carele sub numele Misieĭ, treĭ ţĕrĭ împreună cu Dakia, cuprinde, ḑicênd: *«Βουλγαρους οι κατω Μυσιανοι κουσιν κατω δε Μυσιαν την αις τα κατω του Ιστρου χωραν. = Bulgari sĕ chémă ceĭ ce sunt în Misia-de-gios, iară Misia-de-gios este, carea sĕ lasă cu Dunărea.»* Apoĭ maĭ adaoge şi altă Misie: *εις το περαν του Ιστρου ωκιμενην χωραν = care ţară este pe de cea parte de Dunăre,* adecă unde acmu este Moldova şi ţara muntenéscă.

Pricina amestecăreĭ numerilor[2]) acestor ţĕrĭ alta nu este, fără numaĭ căcĭ Romaniĭ, precum Dakia, aşa în Misia pretutindenea fiind aşezat, ceştĭ maĭ noĭ scriitorĭ, une-orĭ pe Romaniĭ din Misia, 'ĭ chema Dakĭ, căcĭ şi aceştia din Dakia venisĕ, iară alte-orĭ pe Romaniĭ din Dakia îĭ numia Misiĭ, căcĭ tot dintr'acela ném de Romanĭ sĕ trăgeaŭ cu Misiĭ.

Acelaş Lavnic Halcocondila pentru Româniĭ cariĭ sunt în Grecia, şi le ḑicem noĭ Coţovlahi, scriind, ḑice:[3]) *«το δε Πινδον Ορος βλαχοι ενοικουσιν αυτων των Δακων ομογλωσσι = în muntele*

---

[1]) Halcocondila, cartea I. — [2]) Numerile = numele. — [3]) Halcocondila, cartea 6.

Pindul lăcuesc Vlahiĭ, cariĭ sunt cu ceştia-alţĭ Dakĭ tot de o limbă,» unde ḑice (ceşti-lalţĭ Dakĭ) înţelege pentru Moldovenĭ şi pentru Muntenĭ, precum şi aiurea aŭ maĭ pomenit şi cuvîntul luĭ maĭ gios arată:

«Vlahiĭ, ḑice, acestia, aŭ limbĭ, de şi fórte asémenă cu limba «italienéscă, însă atâta-ĭ de stricatĭ, cât de abia pot Italiĭ să «înţelégă, cuvintele lor care vorbesc.»

Şi puţin maĭ gios:

«Vlahiĭ, ḑice, nimica din Itali deosebire nu aŭ, încă şi orîn-«duiala traiuluĭ, a mâncatuluĭ, şi portul armelor şi alte a caseĭ «povijiĭ cu Italieniĭ asemenea le este, măcar că némul lor, în «două stăpânirĭ este despărţit. *Εἰς τε τὴν Βογδανιαν και Ιστριαν* «*τ ν παρα Ιστρον χωραν*, adecă = în Bogdania (Moldova) «şi în Istria, în ţara care este pe lângă Dunăre, (adecă ţara «munteneéscă).»

Ión Cantacuzin şi *Franţa Protovestiar*, în Istoriile sale de începătura cea dintâiŭ a Romanilor cevaş nu pomenesc; încă câte-va, carile la Istoria luĭ Ión Cantacuzin, pentru Vlahĭ în lung să pomenéscă, le va afla cetitorul, unde vom ḑice lucrurile tâmplate pe vrémea acestuĭ Impĕrat Ión Cantacuzin.

După socotéla acestor maĭ vechĭ scriitorĭ grecĭ, urméză întâiŭ *Anton Bonfin*, ungur, *Leunclavie,*

némţ, *Dlugos,* léh, *Stanislav Orihovic.* litvan, şi alt *Stanislav Sarniţie,* léh; ce acest maĭ de pre urmă 'l aflím, că în multe felurĭ 'şĭ mută socotéla, cum maĭ gios din cuvintele luĭ să va vedea.

Intâiaş dară *Anton Bonfin,* scriind hotarîrea a Dakieĭ ceĭ vechĭ, ḑice:[1])

«Ulpiana este cetate în Ardél, deosebi de Ulpiana carea este «în Misia slobozie, saŭ cum latinesce sĕ ḑice Colonie, de Ulpie «Traian descălecată, căcĭ Ulpie Traian, după ce a supus pe «Misĭ şi pe Dakĭ, pentru pomenirea biruinţeĭ sale, a zidit în malul Dunăreĭ, cetatea Nicopolis.»

Aceştia 'ĭ ḑic prostiĭ Nicopoe, iară Sarniţie cu mare necunoscinţa geografilor gândesce să fie Nicopolis, la carea şi sfîntul Pavel precum cu propovedania Evangelieĭ să fie mers, faptele apostolilor mărturisesc; ce greşasce: că Nicopolis la care a mers sf. Pavel este altă cetate cu acestaş nume în Grecia, aprópe de hotarele Makedonieĭ.[1])

«Altă cetate este în Misia ce sĕ chémă Macrianopolis fórte «vestită, odinióră de Traian Imperat zidită, unde Marţia, sora «luĭ Traian, trimeţênd o fată la fôntână, carea din cetate isvorea, «să aducă apă cu un vas de aur, şi scăpând óre-cum vasul de «mână, a căzut tocmaĭ în fundul fôntâneĭ, carea era pré adâncă; «iară nu după mult, vasul cel de aur ca cum 'şĭ-ar fi lepĕdat «firea greuimeĭ sale singur din sine plutind, a isbucnit în faţa «apeĭ. De acésta minune îngrijindu-se Traian, a zidit acea ce-

[1]) Bonfin — decada 1, cartea 1.

«tate Nimfilor (carele era boazile zînele fôntânilor), şi de pe «numele suroreĭ sale, a numit'o cetatea Marţieĭ. Decia Traian «a ridicat pod de pétră peste Dunăre (precum şi Dion scrie la «viaţa luĭ Traian) lucru minunat, a căruia temelie şi astă-ḑĭ în «fundul apeĭ sĕ zăresc, unde în cela mal de Dunăre este ce- «tatea Severinul, maĭ pre urmă de Sever Impĕratul ziditĭ, «i proci.»

Acelaş Bonfin iarăş la acela loc:

«Maĭ dinainte, ḑice, până a năbuşi Gothiĭ şi Uniĭ, tótă Dakia, «era plină de Romanĭ şi de Sarmati, precum din multe scrisorĭ «în pietre săpate am putut cunósce.»

Ce să fie scriind în pietrile aflate de Bonfin, aicea, pentru ca să nu lungim voróva, cu condeiul trecem, iară la rîndul sĕŭ şi acésta şi alta, carea în ţară la noĭ cu câţĭ-va anĭ maĭ dinainte s'a aflat la Galaţĭ, pentru maĭ bună mărturia cuvintelor luĭ Bonfin le vom aduce.

Aşişderea Bonfin în multe locurĭ, iară maĭ chér şi maĭ maĭ ales la Decada 2 cartea 7, ḑice:

«Valahiĭ precum din Romanĭ să fie născuţĭ, limba lor şi până «astă-ḑĭ mărturisésce; cariĭ între atâtea némurĭ de Varvarĭ de «atâta vréme trăind, nicĭ cum a-Ĭ desrădăcina cine-va a putut. «Acestia lăcuesc partea Dunăreĭ césta dincóce, pre care lo- «curĭ odinióră aŭ lăcuit Dakiĭ şi Ghetiĭ, iară pe de cea parte «de Dunăre, locurile carele sunt le-aŭ cuprins Bulgariĭ, cariĭ «de la Sarmaţia aŭ eşit, căcĭ din leghiónele (adecă polcurile) «şi din coloniile luĭ Traian şi a altor Impĕraţĭ Romanĭ, pre «care le-aŭ adus şi le-aŭ descălecat în Dakie, sĕ trag Româniĭ «acestia.»

Aşa dară din cele multe a luĭ Bonfin, aceste puţinele destule în céstă dată să fie socotind, la alţiĭ să trecem.

Leunclavie în Pantecte, unde tâlcuesce numele Iflac:

«Némţiĭ noştriĭ, ḑice, ceĭ maĭ mulţĭ precum pre Itali, aşa pre «Franţosi, Valşi a-ĭ chema, s'aŭ obicĭnuit; cu acest'aş nume «chémă şi pe Valahi (adecă Româniĭ) a cărora limbă cea de loc «asemenea a fost cu acestora, căcĭ şi Dakia a fost odată pro-«vinţie, adecă ţară românéscă.»

Iară din Istoriciĭ leşescĭ, între cariĭ maĭ de frunte şi maĭ de credinţă *Dlugos* sĕ crede, carile ḑice:[1])

«Némul Moldovénilor (căcĭ acolo cursul voróveĭ luĭ pentru «Moldovéni este) să crede precum să sĕ fie coborit din Corenia «Italilor şi ţĕrile cele maĭ mânóse a Slovénilor, să fie cuprins.»

Dlugos şi alţĭ toţĭ scriitorĭ leşescĭ cred, precum Dakiĭ să fie fost de némul lor Slovenĭ; pentru aceia ḑice că Româniĭ gonind pe Slovenĭ, să le fie cuprins locurile.

După Dlugos vine la rînd *Orihovici*, carile măcar că sĕ vede într'o părere cu Eneas Silvie, precum Româniĭ aceştĭ de astă-ḑĭ, să sĕ fie trăgênd de la Flac hatmanul, însă iarăşĭ nu tăgăduesce precum Româniĭ să fie din némul a altor Romanĭ; a căruia cuvinte, sunt acestea:[2])

---

[1]) Dlugos, cartea II. — [2]) Orihovici, titlul 5.

«Volohiĭ (de Moldovénĭ vorbind) — de tot némul românesc «înţelege — era născuţĭ din Italianĭ şi din Romanĭ.»

Iară după ce 'şĭ arată părerea sa cea de Flac hatmanul, merge înainte:

«Acestia carĭĭ în limba sa 'şĭ ḑic Romanĭ, aĭ noştriĭ (léşĭ) «de pe Italianĭ le ḑic Volohĭ, în limba leşéscă tot un nume «este cu Itali din limba latinéscă. Acéstaşĭ şi la limbă şi la «obicéie şi la graiŭ nu mult sĕ deosibesc de Itali.»

Decia scriind firea Moldovenilor, într'acesta chip o şiruesce:

«Sunt, ḑice, ómenĭ vrăjmaşĭ şi marĭ, vitejĭ, că nicĭ să póte «afla alt ném de ómenĭ, carĭĭ în hotare aşa de strîmte lăcuind, «şi pen-pregiur maĭ mulţĭ nepriatinĭ avênd, pentru slava rĕs-«boiuluĭ şi a vitejicĭ, saŭ asupra tuturor óste pot ridica, saŭ de «cariĭ sĕ ridică asupra lor, sé pot apĕra.»

De cât acesta cu multul maĭ pre larg *Stanislav Sarniţie*, carile precum şi maĭ dinainte am arĕtat, când stă singur în socotéla sa, carea a apucat, nu primesce Româniĭ să fie din Romani; iară când după voia celor maĭ vechĭ sĕ lasă, atuncea şi el acestaşĭ mărturisesce:[1])

«Rĕshoiul, ḑice, Deurpanic (adecă a luĭ Dekebal cu Romaniĭ) «după ce stătu-se 16 anĭ sub Traian, începêndu-se a sĕ slăbi, «până maĭ pre urmă şi sfârşit a luat.»

---

[1]) Stanislav Sarniţie, cartea 5 cap. 6.

Apoĭ puţin maĭ gios:

«Dobândind, ḑice, Traian biruinţa, pentru vécĭnica pomenirea «lucruluĭ bine purtat, 30 de stâlpĭ, cariĭ să fie sémnele şi ho- «tarele Impĕrăţieĭ, în Dunăre a aruncat. După aceia maĭ multă «parte de lăcuitoriĭ ceĭ vechĭ din Dakia isgonind, şi plăcându-ĭ «bişugul loculuĭ, slujitorilor celor bătrînĭ o a împărţit, cu acesta «sfat, adecă să fie ca un zidiŭ pus înainte pentru apĕrarea în po- «triva celor maĭ din lontru Sarmaţi, şi pentru ca maĭ în grabă «şi maĭ pre lesne, când s'ar tâmpla vre-o nevoe, ceştĭ din «Dakie slujitorĭ, celor ce păzia Misia, aşişderea cestor din «Dakia, ceĭ din Misia, la vréme să pótă da agiutor. Pod lucru «de minune şi cu mari cheltuiale, peste lată lăţimea Dunăreĭ a «ridicat, nu departe de la Nicopolis, unde sf. Pavel a propo- «vĕduit, şi cu acéstă pricină, a rĕmas de sĕ pomenésce pe la «Istoricĭ, precum Româniĭ temelia stăpâniriĭ lor, pe acélé locurĭ «să fie aruncat.»

Acestea ce aŭ ḑis Sarniţie, pentru să le întărésca, aduce şi mărturia luĭ Evtropie, pre carea şi noĭ maĭ denainte, am pomenit'o. Spune, ḑice Evtropie:

«Că Traian Impĕrat după ce a bătut oştile Dakilor, a întors «acea ţară în provincie, şi o a alăturat la trupul Impĕrăţieĭ «Romanilor, saŭ căcĭ bişugul loculuĭ 'i-a plăcut, saŭ căcĭ a so- «cotit, că acolo va avea de unde să-şĭ hrănéscă óstea.»

Sarniţie, dară aşa. Iară *Pavel Piasinschie* epis-copul de Premisla, în Istoria sa list. 52, cu puţine însă curate cuvinte acéstaş mărturisesce:

«De cea parte, ḑice, de Nistru spre améḑă-ḑi este Moldova, «carea maĭ dinainte s'a fost chemând Dakia, lăcaşul Romanilor «odinióră acolo trimişĭ, de cariĭ mulţime într'însa să fie lăcuit

«adevĕrésce graiul limbeĭ a lăcuitorilor aceeĭ țĕrĭ, carele și până «astă-ḑĭ lătinesc este, și măcar că cât-va stricat grăesc, însă când «'ĭ auḑĭ vorbind, pré lesne poțĭ înțelege, precum limba lor din «cea lătinéscă să fie eșit.»

Acum și Saul între Proorocĭ, să vedem și cel bulgăresc, din carile a luat cel slovenesc hronograf, de Româniĭ noștriĭ ce ḑice? căcĭ și eĭ măcar că fórte pe scurt, însă acésta nepomenit, n'am lăsat, ce spune așa:

«Volohoruje naședșim na Dunaiskım slovéni issadșim imà «Vuıhà inasuluiosim imà. Slovenije priședșe sédoșa ovinahisle «rețea i prisvașasa Poliane, adecă: Coborîndu-sĕ Volohiĭ (saŭ «Italiĭ) asupra Slovénilor și căḑênd eĭ asupra lor și asuprindu-ĭ «iară Slovéniĭ uniĭ așa s'aŭ așeḑat pe apa Visleĭ și s'aŭ numit «Polianĭ.»

Către acestia, a atâțea scriitorĭ fără prepus mărturiĭ nu puțină acestoraș întăritură, aduc două pietre carile în Dakia nóstră s'aŭ aflat, din carile una, scrie Anton Bonfin, precum în vremile sale să sĕ fie aflat în Transilvanie, iară una în vremile nóstre s'a aflat la Galațĭ, și apoĭ s'a adus la curtea domnéscă. Decĭ în piatra luĭ Bonfin sunt scrise acestea:

«L. Anio Fabiano Triumviro, capitalium Tribono Legionis «II. Aug. Quaestori Turbantium Trib. Cl. Praetori, Curatori «vive latinae; Legato Legionis X. Fretensis. Legato Augustali. «Primo Prefecto provintial Darcolomarum (forte Dacoromanorum) «Ulpi anorum, Traianarum, Sarmaticarum, D. M. Civis Sabinius,

«Miles Legionis XIII. Glibres a Rationibus, vixit annis XXX. «Civi Valens Duumvir Coletcomania Florentina, Perentes inef-«ficassimi. Peuvio Saturnino, Legato Augustali, Praepositoque «Consulari Coloniae Daciae, Sarmatae. L. D. D. D., adecă: A «luĭ Annie Fabian, Triumviruluĭ aceluĭ maĭ de frunte, Tribunu-«luĭ polculuĭ al doilea avgustesc, Cvestoruluĭ Turbanților, Tri-«bunul P. A. Pretoruluĭ şi grijitoruluĭ căiĭ lătinescĭ. Soluluĭ a «polcul al ḑecilea a fretênilor. Soluluĭ avgustesc, celuĭ dintâiŭ «Prefect a provinţieĭ Darcomanilor (póte fi Dakoromanilor), a «Ulpianeştilor, Traianeştilor, Sarmaténilor. D. M. Cetățénul Sa-«binie, oştênul din polcul al treispreḑecilea, Gliviris logofĕt de «luatul sămiĭ, trăit-aŭ anĭ treĭ-ḑecĭ. Cetățénuluĭ Valens Duumvir, «Coletmania, Florentina părinţĭ pré netrebnicĭ, luĭ Peuvie Sa-«turnin, soluluĭ avgustesc şi celuĭ maĭ de sus şezător sfétnic a «Colonieĭ, Dakieĭ, Sarmațieĭ. L. D. D. D.»

Iară acest Anie din hronologia luĭ Calviz aflăm să fie fost soție în Consulat luĭ M. Nacie Muçian, cariĭ a purtat slujba Consulatuluĭ pre vrémea luĭ Septimie Sever Impăratul Romanilor la anul de la Chr. 201.

Iara piatra carea s'a aflat la Galațĭ, lét. 7211 pre carea şi noĭ singurĭ precum am putut am cetit'o, în carea cu slove vechĭ lătinescĭ scrie aşa:

«Imp. Cesari, Div. filio Nrevae Friano Augusto Cer. Dacico «Lor. max. fael. P. Dict. XVI. Imp. VI. Cons. VII. P. P. Cal-«purnio, Marco, Aurelio, Rufo; carile aşa socotim să sĕ înțĕ-«légă: Impĕratuluĭ, Kesariuluĭ, Dumnezeesculuĭ, fiuluĭ Nerveĭ, «luĭ Traian Avgustuluĭ, Germaniculuĭ, Déçianuluĭ, Preutuluĭ «celuĭ maĭ mare, fericituluĭ Domn, învĕțătorul al şése-spre-ḑeci-

«lea, Impăratuluĭ al şésele, sfétniculuĭ al şéptelea, Părinteluĭ «Patrieĭ, luĭ Calpurnie, Marco Avrelie Ruf.»

Către acesta maĭ scrie Nicolaĭ Costin Logofătul, precum să maĭ fie vĕḑut o piatră, carea s'a aflat la cetăţuia văruită la Galaţĭ, ce-ĭ ḑic Gertina şi să fie cetit singur într'însa: «*Sever Imperatul Rîmuluĭ*». Ce noĭ acéstă piatră, şi în domnia fratelui Antioh, şi pe vremea nóstră, trecênd pe la Galaţĭ, într'adins am cercat'o, ce nu s'a aflat, fără cât într'un rînd 'ni-a adus Teodori Părcălabul de Galaţĭ un ban de argint în carile scria: *Const. Vict. Aug. Imp.*, pentru carile pre larg vom scrie la viaţa luĭ Constans Impĕratul, fiiuluĭ luĭ Constantin marele. Aşişderea maĭ pomenésce Nicolai Costin, precum tatăl dumisali Miron Costin Logofătul, să fie cetit pe un ban de aramă galbană, iarăş la acea cetăţue aflat, în carile maĭ mult nu s'a fost cunoscênd, fără, *Markianopolis*, iară acea cetate precum să fie în Dobrogea, şi să fie zidită de Traian Impĕrat şi de numele feteĭ sale Marţia, aşa chemată, aiorea maĭ de agions, s'a ḑis.

Acestea dară în scurt avum să aducem, precum a celor maĭ vechĭ, aşa a celor maĭ noĭ Istoricí mărturii pentru descălecatul Dakieĭ nóstre cu Romani, de la Traian (şi cum Bonfin mărturisésce) şi de la alţĭ maĭ pre urmă Impĕraţĭ. Acestora dară sfîrşitul puind, tragem vrémea începutul

cărţeĭ hroniculuĭ să punem, în carea cu agiutorul luĭ Dumnezeŭ suntem sĕ arătăm hronologicesce, adică după sĕmăluirea anilor, precum aceştĭ Romanĭ de Ulpie Traian în Dakia descălecaţĭ, tot aceiaşĭ să fie Românii, cariĭ şi până astă-ḑĭ într'-însa lăcuesc.

Notă. Cap. XVII tratéză pentru Monarhiĭ Romanilor cariĭ aŭ împĕrăţit maĭ înainte de Ulpie Traian. *Cap. XVIII* — descrie treĭ rĕsbóie cu Daciĭ sub Dometian, şi cu acestea sfârşesce autorul prolegommile sale, după care începe chronicul vechimeĭ Romano-Moldo-Vlachieĭ, arĕtând descălecatul Romanilor în Dakia de la Traian Impĕrat. Aşişderea dovedesce necurmat traiul lor într'însa de la acelaşĭ Traian Impĕrat, până la Avrelie Avrelian Impĕrat, — şi fiind-că aceste istorisirĭ sunt pré cunoscute, le trecem, şi începem după acelaşĭ autor a arĕta ce s'aŭ întâmplat sub Avrelian cu trecerea Romanilor din Dacia în Misia.

CARTEA A DOUA

Carea arată trecerea Romanilor din Dakia în Misia, apoĭ dovedésce, precum aceiaşĭ Romanĭ iarăşĭ s'aŭ inturnat de la Misia în Dakia. Aşişderea arată precum aceiaşĭ Romanĭ tot în Dakia aŭ locuit de la Aurelie Aurelian până la Constantin-marele.

CAP. I.

Arată-sĕ pre scurt viaţa luĭ Avrelie Avrelian, carele de moşia[1]) sa a fost Roman din Dakia.

Aşa Dakia nóstră, carea altora de Romanĭ numaĭ călcată şi petrecută a fost, acmu sĕ face mancă şi născatóre Impăraţilor Romanĭ; căcĭ Avrelian precum şi maĭ sus am pomenit, a fost născut în Dakia, ce-ĭ ḑice mălurósă, şi măcar că părinţiĭ în Istoricĭ nu sĕ pomenesc, însă aevea este, că de ném prost nu putea să fie, de vreme ce

---

[1]) Moşia = patria.

altora la oficiile hatmăniilor a intra nu sĕ cădé fără numaĭ celor din bună nascere eşiţĭ, saŭ cu multe lucrurĭ vitejescĭ vestiţĭ. Decĭ el la Impărăţie cu acésta şi cu mare slava lucrurilor omenescĭ, a agions.

Pe Alemanĭ[1]) şi pe Marcomanĭ (cariĭ maĭ dinnainte multe stricăciunĭ făcuse Impărăţieĭ), aŭ biruit; decia la Roma întorcându-se, zidiurile cetăţeĭ atâta le-aŭ lărgit cât cincĭ-ḑecĭ miĭ de paşĭ încongiora. Apoĭ la răsărit trecând, pe Zenovia vie a prins, şi cu sine la triumf o a adus. Pe Goti departe preste Dunăre 'i-aŭ călcat, şi maĭ asupra tuturor nepriatenilor Impărăţieĭ, biruitóre arme a purtat.

După aceste a vitejiilor vredniciĭ, fost'a şi ce este maĭ de trébă şi maĭ hiriş tuturor stăpânilor bunĭ, adecă a dreptăţiĭ ţiitoriŭ şi a rĕutăţiĭ tare pedepsitor. Porunca luĭ către oştenĭ într'acéstă formă a fost: «De veĭ să fiĭ cap pe óste şi maĭ cu dédins, de veĭ să fiĭ viŭ mâna slujitoruluĭ contenésce; cine-va puiul strĕin să nu apuce, óia să nu atingă, strugurul să nu smulgă, ţarina să nu tragă, unt-de-lemn, sare, lemne să nu céie, cu zaharóua[2]) sa să fie îndestulat. Slujitorul din prada

[1]) Vopiscus, Avrelie Victor, Zosim la viaţa luĭ. — [2]) Zaharóua = solda.

şi dobînda nepriatenilor, iară nu din lacrămile ţăranilor să trăiască. Léfa în brâneţele sabieĭ să-şĭ pórte, iară nu în ospătăriĭ, i proci.» In scurt între ceĭ maĭ lăudaţĭ stăpânitorĭ fost'a numĕrat, fără numaĭ căcĭ spre vărsarea sângeluĭ a fost cam maĭ mult dat.

Aceste din cele multe pentru Avrelian Dakul avum aice a ḑice, iară cât a trăit, şi cât a împărăţit, înainte la locul sĕŭ vom arăta.

CAP. II.

Dovedésce-sĕ traiul Romanilor în Dakia şi sub Avrelie Avrelian.

Avrelian, stând la Impărăţie pre urma luĭ Avrelie Flavius Clavdie, în anul dintâiŭ a Impărăţieĭ luĭ, carele este de la Domnul Chr. 270, a purces cu óste asupra Gotilor, peste Dunăre, pre cariĭ vitejesce biruindu-ĭ, pre cât spre hotarăle céle vechĭ a Impărăţieĭ intrase, gonindu-ĭ iarăşĭ cele de demult puind şi întărind, cu mare laudă s'a întors la Roma, la anul 272. Iarăşĭ (Vopiscus mărturisind) purcegênd cu óste spre resărit şi luând tractul pre de ceia parte de Dunăre, *în* cale unde i s'a *tîmplat* nescari-va varbari clătiţĭ a afla, pre toţĭ 'i-aŭ biruit şi 'i-aŭ împrăştiat, şi ales pre Domnul Gotilor la mână

aducând cu alte 5000, de aĭ sĕĭ aşaş preste Dunăre, l'a omorît.

Ca aceste veĭ afla şi la Sarniţie, carile némuluĭ Romanilor din Dakia fórte împotrivnic să fie, l'am arĕtat; însă aicea pisma uitându-şĭ, adevĕrul mărturisind, la cartea 3 cap. 15 ḑice: Getiĭ şi Sarmatiĭ, pentru ca să-şĭ isbândéscă asupra Romanilor, şi pentru ca să-şĭ întórcă locurile ce perduse, totdéuna chitia, cum ar putea scóte din Dakia leghiónele Romanilor, şi aşa pe vrémea acestuĭ Impărat, sculându-se Hatmanul şi Domnul lor Cunab, a purces cu óste asupra Romanilor; ce lucrul rĕŭ mergêndu-le şi Domnul 'şĭ-aŭ perdut şi cu ruşine înapoĭ s'aŭ întors. De acestia curăţindu-sĕ, prin Trakia a mers la Vizantie şi de acolo a trecut la Vitinia în Asia unde pre Zenovia Impărătésa (muiére cu multul maĭ vitéză şi maĭ harnică de cât mulţĭ bărbaţĭ) biruind, vie a prins'o şi decia la Roma viind, a făcut triumf pentru nepriatiniĭ biruiţĭ la răsărit şi la apus. In sfîrşitul anuluĭ 274, gătindu-sĕ pentru ca la anul ce va întra, iarăşĭ să trécă la Asia asupra Persilor, să fie ridicat din Dakia pre Romanĭ, şi să-ĭ fie trecut peste Dunăre la Misia, scriŭ Istoriciĭ, precum maĭ înainte hireşe cuvintele acelor scriitorĭ de faţă le-am adus. Ce pentru ca întâiŭ aievea să sĕ facă ce împotrivnicilor era cu prepus, adecă, precum Romaniĭ pre

carii Traian în Dakia 'iĭ pusese, prin vréme a 177 de anĭ tot acoloş neclătiţĭ şi nemutaţĭ aŭ trăit, iară nu numaĭ cu trecerea, saŭ cu vre-o ernare a Romanilor într'însa, Dakiĭ să fie apucat o parte din limba românéscă (precum Zamoschie léhul şi alţiĭ acesteĭ păreri partnicĭ vânturéză), şi iarăşĭ Dakiĭ ceĭ dintâĭ pre locurile sale fără Romanĭ, ca nisce supuşĭ să fie rĕmas. Că créḑi-mĭ léhul acela şi alţiĭ, cariĭ vor maĭ fi (caută la Dicţionarul luĭ Moreri câte fabule ca aceste aduce din Menburg la numele Got, de acel fel de dărmoeturĭ), că lung şi încă prea lung ar fi ernaticul în 187 de anĭ neschimbat şi nepriomenit; iară împotrivniciĭ noştriĭ, ce s'aŭ silit ceva, măcar cu arătarea, adevĕrul să închipuiască, ni s'aŭ căḑut de nisce trecerĭ şi ernărĭ numaĭ a Romanilor prin Dakia nóstră să pomenéscă (carile nicĭ cum fundamentul să stea şi poprélă să sĕ rézime aŭ), ce sabia acésta în mână să fie luat, pre carea noĭ acmu cu bună voe le întindem, şi asupra nóstră trăgênd'o, să ispitéscă, custură este în técă? şi de este óre sabia slujitoréscă? şi tăiósă este? aŭ tâmpă custurĭ băbască şi numaĭ de covăţĭ răzătóre este? Ce aceste glume scurte făcênd, la tréba nóstră şi la cuvîntul într'adins să venim.

CAP. III.

Dovedesce-sĕ că acea a Romanilor trecere din Dakia la Misia, pre scurtă să fie fost, şi sub acelaş Impărat, iarăşi la locul sĕŭ să sĕ fie întors.

La tótă dovada şi adevĕrinţa Istorieĭ cu prepus, trebue să pomenéscă cetitoriul nostru, canónele[1]) carele 'ĭ-am dat, că cu acele drept slujindu-se tótă osîrdia şi nevoinţa nóstră precum pentru adevĕr să pune, va afla, precum şi aice, când în cursul Istorieĭ am dat de povestire de la Istoric vrednic de credinţă precum Avrelian:

«Socotind, că Dakia, pre carea Traian o descălecase că a o «ţine nu va maĭ puté, a lăsat'o, şi cetăţeniĭ Romanĭ, cariĭ lă«cuiaŭ într'însa, 'ĭ-aŭ trecut în Misia.»[2])

Indată după pravila canonuluĭ, şi pofta adevĕruluĭ cunóscem, că până la aceia vréme Romaniĭ aŭ fost aceia, cariĭ aŭ lăcuit în Dakia, şi precum necurmat într'însa aŭ trăit, că de vor fi cumva maĭ de demult curmat, n'ar ḑice Istoricul, că pre Romaniĭ cetăţenĭ, pre cariĭ Traian 'i-aŭ aşeḑat, 'i-aŭ ridicat Avrelian. Decĭ precum traiul lor în Dakia până atuncea a fost adevĕrat, aşa şi ridi-

---

[1]) Canon = îndreptoriŭ, regulă, normă. — [2]) *Vopiscus* — în viaţa luĭ Avrelian.

carea lor de la Avrelian adevěrată trebue să fie, şi acéstă maĭ de pre urmă povestire, rěmâne stăpânitóre, până saŭ acelaş Istoric saŭ altul vrednic de credinţă în cursul Istorieĭ sě va arěta, carile altă poveste nouă asupra acestia să aducă, adecă precum Romanii iarăşĭ s'aŭ întors în Dakia, şi Dakia cea de la Avrelian lăsată, iarăşĭ Romanii a o ţine aŭ apucat, care poveste de nu sě va afla, rěmân împotrivniciĭ biruitorĭ, şi cu largă gură vor putea ḑice, că de şi aŭ trăit Romaniĭ în Dakia atâţia anĭ, iară maĭ pre urmă părăsind'o, aŭ eşit dintr'însa; iar de se va afla alta împotriva acestia, şi povestea acésta să şterge şi împotrivniciĭ biruiţĭ vor cădea, pentru care acmu la medén eşind vom nevoi, dóră şi împotrivniciĭ sě vor cunósce, ce feliŭ de arme pórtă.

CAP. IV.

Acésta sě dovedesce întâiŭ din socotélă.

Nu cu greŭ sě va primi dovada socoteleĭ nóstre, precum Romaniĭ de aŭ şi eşit din Dakia, şi aŭ trecut numaĭ peste Dunăre la Misia, îndată şi fără multă zăbavă, la moşia sa să sě fie întors, de sě va socoti binişor pricina, pentru care Avrelian atuncea, aŭ socotit sě-ĭ scóţă din Dakia.

Pricina dară (precum dintr'acelaş Istoric curat sĕ póte vide) carea a împins pe Avrelian să scóţă pre Romanĭ din Dakia, alta n'a fost, fără numaĭ că Avrelian cu câte-va fericite rĕsbóie pe Varvari într'acea parte năvălitorĭ, biruise, şi tocmaĭ la locurile lor 'iĭ gonise; însă mulţimea şi poiada lor precum de tot călcăturĭ şi stropşiturĭ în hotarele Impărăţieĭ să nu maĭ facă, a opri, şi după depărtarea luĭ Asia a le păzi, fórte cu greŭ a fi socotind, póte să-ĭ fie trecut peste Dunăre în loc adecă maĭ apărat, puind la mijloc apă mare şi cu greŭ a sĕ trece, ca aceia. Apoĭ fiind Avrelian la anul ce urma 275, să trécă cu tóte puterile asupra Persilor, nu numaĭ căcĭ despre hotarele crivăţuluĭ să depărta, ce încă şi oştile carile eraŭ pentru paza acelor părţĭ din Dakia, cu sine a le trage va fi vrut, carile lipsind, socotia, că singurĭ cetăţeniĭ, şi alţĭ lăcuitorĭ pre din afară, fără mare primejdie până la înturnarea luĭ, să fie, nu vor putea, ce acéstă socotélă a luĭ Avrelian într'âmbe părţile greşită să fie fost, tîmplarea lucrurilor, maĭ pre urmă a arĕtat; căcĭ nicĭ el la Asia să trécă a apucat (de vreme ce 'i-s'a tîmplat mórte la Vizantia, precum înainte vom arĕta), nicĭ Tătariĭ aŭ maĭ venit spre Dakia, ce tocma după mórtea luĭ Avrelian, fiind la Impărăţie Clavdie Tacitul, a lovit pĕ după Marea Négră la Asia, şi acolo a făcut

mare pradă în țara Pontuluĭ și a Chilichieĭ, (pentru care la Impărăția luĭ Clavdie maĭ deschis vom ḑice), și așa să cunósce, că precum ostenii, ce sĕ vor fi luat din Dakia, la loc sĕ vor fi întors (căcĭ cu mórtea Impăratuluĭ și oștenirea aceia maĭ mult s'a împrăștiat și s'a părăsit) și alalțĭ lăcuitorĭ aĭ eĭ peste Dunăre trecuțĭ, pentru ce acolo să fie rĕmas, n'aŭ avut, de vreme ce prăzile Varvarilor s'aŭ îndreptat spre părțile Asieĭ, iară nu după cum sĕ temea Avrelian, spre Dakia.

Așișderea nu próstă socotélă este, că de și a ridicat Avrelian pre Romanĭ din Dakia, acéstă ridicătură să nu fie fost vecĭnică, ce numaĭ până la o vreme, adecă până sĕ vor întórce oștile de la Asia, iarăș la Evropa, bună-óră precum și noĭ acéstaș acmu, tot cu acelaș ném de Tatarĭ a pățĭ ni sĕ tîmplă, pentru care lucru Domniĭ purtând de grijă lăcuitorilor, înțelegênd precum Tătariĭ, verĭ vor țara să prade, verĭ în prada altor țĕrĭ, printr'însa vor să trécă, ca și când trec în țara leșéscă, saŭ în țara ungurĕscă, îndată poruncesc și daŭ sciință lăcuitorilor, de sĕ trag de la câmp la munte, la pădurĭ și la alte locurĭ tarĭ, unde de vrășmășia lor să sĕ pótă apăra; decia potolindu-sĕ și la locurile sale întorcêndu-sĕ, saŭ într'alt chip împăcându-să, și așezându-sĕ păgâniĭ lăcuitoriĭ fietecine la locul și la șederea cea dintâiŭ să întórce.

Şi precum şi astă ḑĭ vedem, că de călcăturile şi îmbletele lor, locurile ţĕreĭ Moldoveĭ despre Nistru la câmp, şi deschise fiind, maĭ mult pustie, şi de moşnéniĭ sĕĭ de câţĭ-va anĭ părăsită este, deosebĭ de slujitorĭ călăraşĭ, ce staŭ pre acea margine, pe la Orheĭ, pe la Soroca şi pe la alte trecătorĭ, unde sĕ pot aceoa de rĕutatea lor. Aşa Hotinul după rĕsboiul ce aŭ avut Turciĭ cu Léşiĭ (unde nu puţin sĕ laudă bărbăţia luĭ Ión Sobieţki, carele atuncĭ Hatman Coróneĭ leşescĭ era), până la lét 1712, numaĭ în cetate puţin târgoveţĭ şi slujitorĭ sĕ puteaŭ stăvi, iară olatul Hotinuluĭ, precum şi Cernăuţiĭ, şi a Sorocăĭ parte, cea maĭ multă, de tot pustie, şi nelăcuită rămăsese. Iară la anul pomenit, Turciĭ avênd grija Ruşilor dintr'acolo, şi lărgind cetatea, şi întărind'o cu óste, în doĭ anĭ numaĭ, tóte locurile acelea, s'aŭ umplut de sate şi de ómenĭ, adecă ceĭ ce de frica şi grija Tătarilor în munte şi la pădurĭ traşĭ eraŭ, la câmp şi la locurile sale întorcându-se.

Intr'acesta chip dară este de socotit şi trecerea Romanilor din Dakia în Misia sub Avrelian, nu lungă nicĭ vecĭnică să fie fost, ce scurtă şi numaĭ până la o vreme, precum pre dovada acésta a socotéleĭ, cursul istorieĭ, aşa să fie fost, înainte va arăta; căcĭ de aice înainte, iarăşĭ după regula şi canonul carele am dat, din an în an şi din

Istorie în Istorie vom merge, însemnând şi cerênd să videm, óre Dakia nóstră aşa lepădată de Romanĭ a rĕmas, şi Varvariĭ venit'aŭ sĕ o stăpânéscă, aŭ da-vom peste altă povéste, care sĕ ne adeveréscă, precum Dakia iarăşĭ de Romanĭ să sĕ fie ţinut şi Tătariĭ la pustiile lor să sĕ fie gonit? La care de sĕ vor afla scriitorĭ de credinţă vrédnicĭ, iată că fără nicĭ un prepus rămâne să cunóscem, că ceĭ eşiţĭ din Dakia Romanĭ, iarăşĭ la locurile lor să sĕ fie înturnat, şi moşiile lor cele dintâiŭ sĕ-şĭ fie apucat; să mergem dară înainte.

Notă. — Aşa urméză autorul traiatul sĕŭ, dovedind că sub toţĭ Impăraţiĭ Romanĭ, până la Constantin cel mare, şi de la acesta iarăşĭ maĭ departe, Dacia a fost necontenit lăcuită de Romanĭ.

Arată-sĕ Dakia în testamentul luĭ Constantin-marele.

Constantin-marele încă în viaţa sa cu testament Impărăţia a împărţit'o fiilor sĕĭ, luĭ Constantin, Costantie şi luĭ Constans, către cariĭ a adaos al patrule pre nepotul sĕŭ Dalmatie feciorul luĭ Aninvalin, carele era frate luí Constantin-mareluĭ, pre carele l'a făcut Kesar. Decĭ luĭ Constantin s'a venit apusul cu tóte părţile cele despre munţĭ. Luĭ Costantie s'a venit de la Propontita (acésta-ĭ marea cea din giosul Ţarigraduluĭ până la Bogazul, ce-ĭ ḑic acmu Turciĭ Bogoz Hisar), tot răsăritul cu Trachia şi Asia. Iară luĭ Constans, Iliria, Italia, Africa, Dalmaţia, Makedonia, Dakia şi Ahaia. Nepotul Dalmatie cu cinstea de Kesar s'a contentuit (a fost mulţămit). Aceste aşa aşezêndu-le, la anul 337[1]), Sapor Impăratul Persilor arĕtând cap de neprietenie, a început a călca hotarăle Impărăţieĭ despre părţile răsărituluĭ, asupra acăruia Constantin-marele cu oştile a trecut la Asia; ce sosind la Nicomidia (Dumneḑeŭ aşa lucrurile ocârmuind) cu uşurele frigurĭ s'a simţit, apoĭ bóla maĭ îngreunându-se în ḑiua de Pentecoste carea să tîmplase Maiŭ 22, Impărăţia césta vremelnică cu cea vecĭnică 'şĭ-a mutat, după ce a împărăţit anĭ 30, lunĭ 9, ḑile 27,

---

[1]) Evsevie în viaţa luĭ Constantin, cartea 4, cap. 55. Ieronim la acesta an.

fiind la vîrstă de 66 de anĭ, iară sântele óse aducêndu-le în Ţarigrad le-aŭ astrucat cu mare cinste şi a tótă lumea jale în biserica Sf. Apostoli, carea a fost, unde acmu este gémia luĭ Sultan Mehmet, carele a luat Ţarigradul.

Pentru botezul mareluĭ creştin şi Impărat Constantin, nu într'un chip povestesc toţĭ Istoriciĭ. Că cea de obşte ştiinţă este, precum încă la Roma fiind scaunul, sĕ-l fie botezat Silvestru Papa; ce acésta vre un martor fără prepus ales din Zonara ne avênd, rămâne socotéla cea adevĕrată, precum cu puţinele ḑile maĭ înainte de mórte să sĕ fie botezat de la Evsevie, Episcopul Nicomidieĭ, precum scrie Evsevie în viaţa luĭ Constantin cartea 4, Amvrosie în oraţia la pogrebania luĭ Teodosie, Ieronim în chronicul sĕŭ, la anul acesta; Socrates în Istoria bisericéscă; Cardinalul Petronie în respublică list. 2. 9.

In ediţiunea şcolară a *Autorilor Românĭ*

vor apare succesiv:

Alexandri Vas., Despot-Vodă.
— Dumbrava roşie.
— Poesiĭ poporale.
— Poesiĭ eroice.
— Pastelurĭ (poesiĭ).

Alexandrescu Gr., Poesiĭ şi Fabule.

Bălcescu N., Din Istoria Românilor sub Mihaiŭ Vodă viteazul.

Biblia din 1688, Extracte.

Bolintineanu Dim., Legende istorice

Cantemir, Hronicul Românilor.

Corezi, Psaltirea.

Costin Miron, Cronice din

Donicĭ şi alţiĭ, Fabule din

Dosofteiŭ, Vieţile Sfinţilor.

Ivireanul Antim, Didahiile ţinute în Mitropolia din Bucurescĭ.

Kogălniceanu Enaki, Letopiseţul Moldoveĭ.

Milescu Spătaru, Cronice pe scurt a Românilor.

Neculcea Ioan, Letopiseţul ţăreĭ Moldoveĭ.

Negruzzi Const., Lăpuşneanu, Scrisorĭ, etc.

Odobescu Alex., Doamna Chiajna.

Poesiĭ Poporale, estrase din dif. culegerĭ.

Ureche Grig., Domniĭ ţăriĭ Moldoveĭ.

[illegible] Cazaniĭ.